

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

4 (42) ' 2008

УДК 347.(77+78)

Журнал засновано у лютому 2002 року,
переіменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
ВАК України з юридичних наук

Зміст

Авторське право

- Д. Мазурок** Научные исследования
с применением WIKI-технологий
(авторско-правовой аспект) 3

Право промислової власності

- П. Боровик** Особливості судово-експертного
дослідження винаходу
(корисної моделі)
з багатоланковою формулою 10
- Г. Довгань** Правова охорона об'єктів
промислової власності
на західноукраїнських землях
у складі Польщі
у 20-30х роках XX ст. 16
- Г. Андрощук** Право інтелектуальної власності
на неоригінальні бази даних:
аналіз регіонального і національного
законодавства 25

Захист прав

О. Швець	Закон один для всіх	38
Б. Прахов	Проблеми підвищення ефективності правового забезпечення реалізації науково-технічних досягнень за кордоном	43

Право та інновації

І. Жиляєв	Законодавче забезпечення стратегічного державного управління в Україні	48
В. Нежиборець	Венчурне інвестування: стан, проблеми. Закордонний досвід	56
І. Рудченко	Трансфер технологій як елемент інноваційної інфраструктури	61

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

У 2009 році науково-практичний журнал Теорія і практика інтелектуальної власності виходитиме один раз на два місяці. Передплату нашого журналу ви зможете здійснити у будь-якому поштовому відділенні України.

Вартість передплати на 2009 рік					
	Індекс	2 міс/грн	4 міс/грн	6 міс/грн	12 міс/грн
Фізичні та юридичні особи	23594	16	32	48	96

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

З глибокою повагою
редакційна колегія

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ С ПРИМЕНЕНИЕМ WIKI-ТЕХНОЛОГИЙ* (авторско-правовой аспект)

Дмитрий Мазурок,
аспирант Одесского национального университета
имени И.И. Мечникова

Фундаментальные и прикладные исследования играют огромную роль для нашего общества. Решение многих повседневных задач было бы просто невозможно без достижений науки. При этом выбор способа юридического оформления, соответствующего целям проекта, является ключом к успеху всей работы. Особенно, если в результате исследования создаются объекты авторского права.

Для целей настоящей работы следует сформировать типизацию научных исследований, которая бы отражала существующую практику организации научной работы. Можно предположить, что все исследовательские проекты в зависимости от преследуемых целей условно разделяются на два типа: направленные на коммерческое применение полученных результатов и преследующие сугубо научные цели. Кроме того, по способу юридического сопровождения они бывают: проприетарные и открытые.

Так называемые проприетарные проекты предполагают юридическое

сопровождение, которое характеризуется заключением разного рода договоров, составлением правил, регистрацией прав интеллектуальной собственности (ИС), предоставляющих максимальный контроль над результатом исследования. Зачастую такие проекты предполагают последующую коммерциализацию полученных достижений. Такие проекты, к примеру, описываются в работах П.Кордсена [1] и Ю.Суини [2]. Кроме того, различным правовым аспектам организации научной деятельности, использования её достижений, в рамках проприетарных проектов, посвятили свои работы: Алдошин С., Володин С., Галица И., Денисюк В., Чухрай Н. [11—15]. В открытых проектах, напротив, посредством юридических механизмов обеспечивается свободный доступ к информации всех заинтересованных лиц. Изучению подобных проектов посвятили свои труды Л.Лессиг [8], М.Стармер [9], К.Хейли и А.Шасман [10] и др.

Зачастую, скорость получения научного результата и его обществен-

* Слово "Wiki" впервые было использовано Говардом Каннингемом, создателем Wiki-технологии, при разработке Интернет-проекта WikiWikiWeb, также известного как "Портлендское хранилище образцов". В переводе с гавайского "Wiki" означает "быстро". В последствии данное слово стало родовым названием для Интернет-ресурсов, создаваемых по соответствующей технологии.

ная значимость определяется квалификацией исследователей. Однако немаловажным фактором является, к тому же, количество профессионалов, занятых в решении поставленной задачи, и скорость обмена информацией. Привлечение максимально возможного числа специалистов, эффективная организация их взаимодействия — становится залогом успеха современных исследовательских проектов.

В результате развития информационных технологий появился необычный способ организации авторского коллектива — Wiki или как родовое понятие Wiki-технологии. Его суть заключается в создании информационного ресурса (в т.ч. и научной направленности) в среде Интернет, а затем его развитии и наполнении изначально неопределённым сообществом авторов, работающих в той или иной предметной области. Такие Wiki-проекты открыты для участия любому исследователю и предполагают возможность свободного интерактивного внесения изменений в текст исследования. Примерами таких проектов могут быть BioWiki [11] и SklogWiki [12].

В последующем, согласно предложенной типизации, под открытыми исследованиями (проектами) мы будем понимать научное исследование, осуществляемое с применением Wiki-технологий, организация которого предполагает свободный доступ к информации неограниченного числа лиц, а также возможность свободного изменения и дополнения исследовательской документации.

Юридическое сопровождение научных проектов в значительной степени влияет как на ход работы, так и на судьбу её результатов. Ранее

известные правовые конструкции применимы лишь к проприетарным проектам и не соответствуют условиям проведения открытых исследований. Поэтому целью настоящей статьи является разработка авторско-правовой концепции юридического оформления открытых научных исследований в условиях применения Wiki-технологий.

Рассмотрим особенности организации открытых проектов, отличающие их от проприетарных. Учитывая специфические цели, которые, как правило, ставятся перед такими проектами, и открытый способ организации исследовательской работы целесообразно участникам проекта обеспечивать свободный доступ к текстам. Разработка общей темы, обмен мнениями и другая совместная работа наиболее эффективно реализуется благодаря возможностям редактирования и копирования информации, а также её перевода на другие языки. Опубликование текстов как в электронном виде, так и на бумажных носителях способствует широкому доступу, апробации и верификации промежуточных результатов.

Перечисленные действия относительно текстов исследования — объектов авторского права, являются использованием произведения согласно ст. 441 Гражданского кодекса Украины (далее — ГК Украины). Исключительное право разрешать такое использование принадлежит только автору. Способы предоставления разрешения указаны в ст. 1107 ГК Украины, в качестве видов договоров о распоряжении имущественными правами ИС. К таковым относятся: лицензия на использование объекта права ИС, лицензионный договор, договор на создание по за-

казу и использование объекта права ИС и договор о передаче исключительных прав. Однако для целей упорядочивания авторско-правовых отношений, возникающих при организации открытого исследования договоры на создание объекта права ИС и о передаче исключительных прав не применимы в виду предмета их регулирования.

Учитывая, что в Украине ранее проводимые научные исследования не предполагали их организации по открытому типу с применением Wiki-технологий, соответственно практики юридического оформления подобных проектов не сложилось. Лицензий или лицензионных договоров, рекомендованных для применения к открытым проектам в Украине, не существует. Поэтому на данном этапе работы следует обратиться к зарубежному опыту и проанализировать возможность его использования в наших целях.

Мировая практика, на данный момент, не выработала специального решения. Wiki-проекты пользуются лицензиями, предназначенными для применения к различного рода документации. Наиболее распространёнными лицензиями для регулирования авторско-правовых отношений в открытых проектах являются: Common Documentation License [13], Creative Commons License [14], GNU Free Documentation License (GNU FDL) [15], FreeBSD Documentation License [16]. Некоторые из приведённых лицензий имеют различные версии, тем или иным образом komponующие основные авторские правомочия, удовлетворяя разнообразные потребности авторов. При этом встречаются положения, наличие которых не отвечает целям открытых проектов. Детальное описание

лицензий по причине доступности их текстов не представляется необходимым для целей настоящей статьи. Однако следует указать на их основные моменты.

Можно выделить такие блоки авторских отношений регулируемых указанными лицензиями: общие положения, предоставляемые права и условия использования произведения, цели использования, создание производного произведения и условия его использования, а также прочие условия. Обобщая наиболее значимые правила, согласно указанным группам сформулируем существенные положения для лицензии, предназначенной для открытого исследования.

Для целей открытого проекта, обеспечения его непрерывности и возможности привлечения участников независимо от их местонахождения, срок действия лицензии должен приравниваться к сроку действия авторских прав. Территорией действия лицензии является весь земной шар, а сама лицензия — неисключительная.

Лицензиар осуществляет выдачу лицензии безвозмездно. Подобное положение может показаться противоречащим законодательству. Ведь в ст. 445 ГК Украины сказано, что автор имеет право на плату за использование его произведения. К тому же существует и постановление Кабинета Министров Украины "Об утверждении минимальных ставок вознаграждения (роялти) за использование объектов авторского права и смежных прав". Однако следует отметить, что право на получение платы является правом автора, которым он может воспользоваться или нет. Не следует забывать, что к числу его правомочий относится ис-

ключительное право разрешать использование его произведения, которое он может выдавать на любых условиях. Относительно же минимальных ставок, мы придерживаемся позиции Госкомпредпринимательства Украины: они применимы лишь к произведениям, созданным в порядке выполнения служебного задания [17].

Пользуясь терминологией Закона Украины "Об авторском праве и смежных правах" определим, что лицензией должны предоставляться такие права участникам проекта: на воспроизведение, опубликование произведения, публичный показ, публичное сообщение (доведение до всеобщего сведения), репрографическое воспроизведение, распространение объектов, создание производного произведения, включение произведения как составной части в сборник, антологию, энциклопедию и т.п.

В качестве условия предоставления прав необходимо указать следующее. Лицензиат может воспользоваться любым из указанных прав, если: соблюдаются все требования лицензии; сохраняются ранее существовавшие уведомления об авторском праве; при использовании произведения присутствует неизменный текст или ссылка на доступный текст лицензии как условие дальнейшего использования.

Использование как исходного, так и производного текста может осуществляться в коммерческих целях. Что означает возможность продажи экземпляров произведения (их материальных носителей), предоставление платного доступа и т.д.

Создание и использование производного произведения возможно только на условиях исходной неиз-

менённой лицензии. При этом необходимо выполнение следующих требований: соблюдаются все ранее оговоренные правила; присутствуют знаки охраны авторских прав предыдущих авторов и автора производной работы; указывается, что данная работа является производной путём краткого описания отличия.

В качестве дополнительных условий лицензии целесообразно сформулировать следующие правила. Возможна компиляция и комбинирование произведения или производного от него произведения с другими независимыми работами. При этом на использованное произведение или его части должно распространяться действие лицензии. Для чего в сборнике необходимо сделать соответствующее уведомление, конкретно указав на включённое произведение или его производное произведение, а также привести текст неизменной лицензии или ссылку на доступный текст. Простое размещение произведений на одном носителе информации так же разрешается и не распространяет действие лицензии на другие объекты авторских прав.

Важным условием для данной лицензии является обстоятельства прекращения её действия. Использование произведения на иных условиях, нежели предусмотрено лицензией автоматически ведёт к её расторжению и прекращению всех прав лицензиата. Однако права третьих лиц, которым были переданы экземпляры произведения или права на них сохраняются в силе при условии соблюдения ими требований лицензии.

Учитывая предоставляемую свободу внесения изменения в произведение предугадать его дальнейшее

развитие невозможно. Однако автор навсегда вписан в ход разработки проекта. Для того, чтобы последующие новшества и их последствия не связывались с предыдущими авторами целесообразно ввести в лицензию пункт об отказе от гарантий и ограничении ответственности. Произведение предоставляется "как есть" и не предполагается дополнительных гарантий и обязательств. В том числе автор не гарантирует качество, отсутствие ошибок или иных дефектов произведения и его пригодность для использования, независимо от целей. Автор не несёт ответственности за последствия использования произведения.

Принимая во внимание, что лицензия будет применяться к Wiki-проектам, и обращение её будет происходить в электронном виде, для Украины данное обстоятельство вызывает определённые трудности. Поскольку, в соответствии с ч. 2 ст. 1105 ГК Украины, договор о распоряжении правами интеллектуальной собственности заключается в письменной форме и в случае несоблюдения этого требования является ничтожным. Следует отметить, что, согласно ст. 207 ГК Украины, сделка считается заключённой в письменной форме если: её содержание зафиксировано в одном или нескольких документах, письмах, телеграммах, которыми обменялись стороны; воля сторон выражена при помощи электронного или другого технического средства связи; или сделка подписана его стороной (сторонами). Таким образом можно сделать вывод, что фиксация текста лицензии в электронном документе и его передача посредством электронного средства связи признаётся соблюдением

письменной формы. Потому Wiki-проект может использовать соглашения в электронном виде, не облакая текст в бумажную форму и без проставления собственноручной подписи. Выдача лицензии посредством Интернет участником открытого исследования вполне соответствует требованиям украинского законодательства.

Сформулировав общие положения лицензии, которой оформляются авторско-правовые отношения в открытом исследовании, необходимо сказать какие же с её помощью решаются задачи. Во-первых, обеспечивается возможность свободного использования объектов авторского права. Во-вторых, определяются правила такого использования и разрешаются прочие сопутствующие вопросы. В-третьих, конкретизируется объект авторского права среди прочих объектов гражданских прав и осуществляется правовое связывание определённого субъекта прав с объектом.

Без условно, первые две задачи имеют огромную важность для организации открытого исследования. Однако от эффективности решения третьей — зависит и ход проекта, и судьба его результатов. Не обеспечив достаточных доказательств передачи прав конкретным лицом на конкретное произведение может возникнуть ситуация когда в проекте неправомерно используются чьи-либо объекты авторского права. Нежелательность такого обстоятельства очевидна. В условиях применения Wiki-технологий данная задача может быть решена следующим образом. Конкретизация объекта авторского права происходит автоматически с размещением произведения в сети Интернет. Фиксируется дата

его появления и все сделанные изменения, независимо от количества. Правовое связывание автора или иного правообладателя с конкретным объектом осуществляется путём изначальной регистрации субъекта в проекте с указанием всех необходимых для идентификации данных. Усиление возможностей идентификации, учитывая возможность распространения произведения за пределы Интернет-составляющей открытого исследования, должно осуществляться благодаря использованию электронной цифровой подписи. Её применение для целей конкретизации объекта и правового связывания с субъектом в открытых научных исследованиях обеспечит соблюдение законодательства и достоверность вовлекаемой в проект информации. Потому применение цифровой подписи к таким проектам должно быть одним из лицензионных условий. Благодаря использованию указанных технических возможностей обеспечится непрерывная тройственная связь правообладателя, объекта авторских прав и лицензионных условий использования объекта.

Подводя итог нашему исследованию необходимо ещё раз сказать, что научные проекты, предполагающие открытое сотрудничество и обмен информацией, являются новым явлением не только для науки вообще, но и для юриспруденции в частности. Цели таких проектов зачастую кардинально отличаются от целей коммерческих исследований.

Именно потому их юридическое оформление принципиально отличается от ранее разработанных концепций.

Регулирование авторско-правовых отношений в открытых проектах должно осуществляться с помощью лицензионных договоров (лицензий). Необходимо предусматривать возможность копирования, публикации, распространения, демонстрации произведения, его переработки. Свобода использования произведения и основанных на нём работ вместе с другими требованиями лицензии обеспечат эффективную работу исследователей. А неисключительный характер лицензии, срок её действия, приравненный к действию авторских прав, и отсутствие территориальных ограничений будут способствовать лёгкому вовлечению специалистов и широкому распространению знаний. Применение электронной цифровой подписи для идентификации участников позволит повысить надёжность апробации и верификации результатов исследований. При этом, достоверно фиксируя конкретный объект авторских прав за его создателем.

В дальнейшем в практическом плане возможно создание конкретных лицензионных договоров на основе предложенных рекомендаций. Для будущих теоретических работ представляет интерес изучение юридических механизмов коммерциализации объектов авторского права, созданных в рамках открытого исследования. ◆

Список использованных источников:

1. Кордсен П. Сприяння комерційному впровадженню винаходів, доступ до фінансування та маркетингу // Інтелектуальна власність. — 2005. — №5. — С. 34—38.

2. Суїні Ю. Управління та комерціалізація ІВ в університетах і дослідних центрах // *Інтелектуальна власність*. — 2006. — №2. — С. 32—38.
3. Алдошин С. Фундаментальные исследования в современном инновационном процессе: организация, эффективность, интеграция // *Фундаментальные исследования в современном инновационном процессе: организация, эффективность, интеграция: Материалы междунар. Симпоз. (Киев, 1—3 декабря 2003 г.)*. — Киев: Феникс, 2004. — С. 64—72.
4. Володін С. А. Комерціалізація науково-інноваційних досягнень УААН // *Вісн. аграр. науки*. — 2004. — №12. — С. 5—9.
5. Галиця І. Прикладна наука: індустріалізація та комерціалізація // *Вісн. НАН України*. — 2003. — №6. — С. 20—28.
6. Денисюк В. Комерціалізація результатів науково-дослідних робіт: проблеми і перспективи // *Вісн. НАН України*. — 2006. — №5. — С. 39—53.
7. Чухрай Н.І. Трансфер і комерціалізація технологічних інновацій // *Економіка пром-сті*. — 2002. — №3. — С. 160—166.
8. Lawrence Lessig. *The future of ideas: the fate of the commons in a connected world*. New York: Random House, Inc., 2001.
9. Matthias Stürmer. *Open Source Community Building* // Інтернет: <http://opensource.mit.edu/papers/sturmer.pdf>.
10. Kieran Healy, Alan Schussman. *The Ecology of Open-Source Software Development* // Інтернет: <http://opensource.mit.edu/papers/healyschussman.pdf>.
11. BioWiki — он-лайн лабораторний журнал лабораторії Холмса Каліфорнійського університету в Берклі // Інтернет: <http://biowiki.org>.
12. SklogWiki — ресурс посвящен вопросам термодинамики, статистической механике и компьютерному моделированию материалов // Інтернет: <http://www.sklogwiki.org>.
13. Common Documentation License // Інтернет: <http://www.opensource.apple.com/cdl>.
14. Creative Commons License // Інтернет: <http://creativecommons.org/about/licenses/meet-the-licenses>.
15. GNU Free Documentation License (GNU FDL) // Інтернет: <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>.
16. FreeBSD Documentation License // Інтернет: <http://www.freebsd.org/copyright/freebsd-doc-license.html>.
17. Письмо Государственного комитета Украины по вопросам регуляторной политики и предпринимательства "О выплате вознаграждения за использование объектов авторского права и смежных прав" от 21.04.2003 г. № 2389 // Інтернет: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=235626.

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІНАХОДУ (КОРИСНОЇ МОДЕЛІ) З БАГАТОЛАНКОВОЮ ФОРМУЛОЮ

Петро Боровик,
старший науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності АПРН України

Статистичні дані ДДІВ свідчать, що кількість патентів виданих на винаходи і корисні моделі, щорічно зростає. Відомим є також той факт, що патенти на корисні моделі видають за результатами формальної експертизи без перевірки їх на відповідність умовам патентоздатності. Кількість патентів на корисні моделі, що видані без проведення перевірки на відповідність умовам патентоздатності значно перевищує кількість патентів на винаходи, виданих після проведення кваліфікаційної експертизи.

Як наслідок — не меншими темпами зростає кількість судових справ пов'язаних з використанням та відповідністю умовам надання правової охорони винаходів (корисних моделей) за таким патентами. В процесі розгляду таких справ, як правило призначається судова експертиза з питань інтелектуальної власності. Питання, які мають бути вирішені експертом, умовно можуть бути розділені на дві групи:

- Питання, що стосуються встановлення факту використання винаходу (корисної моделі)
- Питання, що стосуються встановлення фактів відповідності винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

Найчастіше на вирішення судового експерта виносять питання про відповідність винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

Згідно зі п. 1 статті 7 Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" [1]: *"Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним."*

З огляду на той факт, що значна кількість патентів, особливо патентів на корисні моделі видана та продовжує видаватися без проведення кваліфікаційної експертизи, судовий експерт має проводити експертне дослідження, яке в значній мірі співпадає за змістом з кваліфікаційною експертизою, але при цьому має суттєві відмінності.

При вирішенні таких питань головним об'єктом дослідження є формула винаходу (корисної моделі).

Формула відображає сутність винаходу (корисної моделі) та обсяг правової охорон відповідного об'єкта.

Згідно п. 2 статті 28 Закону України [1]:

"Продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо при цьому використано кожну

ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй.

Процес, що охороняється патентом, визнається застосованим, якщо використано кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу, або ознаку, еквівалентну їй."

Очевидно, що для встановлення використання винаходу (корисної моделі) достатнім є встановлення факту використання кожної ознаки незалежного пункту формули. Отже залежні пункти формули не впливають на встановлення факту використання запатентованого винаходу (корисної моделі).

Однак обсяг правової охорони не варто зводити тільки до ситуації з встановлення факту використання винаходу (корисної моделі).

Згідно п. 5 статі 6 Закону України [1]:

"Обсяг правової охорони, що надається, визначається формулою винаходу (корисної моделі). Тлумачення формули повинно здійснюватися в межах опису винаходу (корисної моделі) та відповідних креслень."

Вимоги щодо формули зазначено в розділі 7 Правил складання та подання заявки на винахід (корисну модель) [2]:

Зокрема:

"7.2.3. Багатоланкова формула, що характеризує один винахід (корисну модель), має один незалежний пункт і наступний (наступні) за ним залежний (залежні) пункт (пункти).

7.2.4. Багатоланкова формула, що характеризує групу винаходів, має декілька незалежних пунктів, кожний з яких характеризує один

з винаходів групи. При цьому кожний з винаходів групи може бути охарактеризований із залученням залежних пунктів, підпорядкованих відповідному незалежному пункту.

7.3.5. До залежного пункту формули винаходу (корисної моделі) включають ознаки, що розвивають чи уточнюють сукупність ознак, зазначену в незалежному пункті формули, у тому числі шляхом розвитку чи уточнення окремих ознак цієї сукупності, та необхідні лише в окремих випадках виконання винаходу (корисної моделі) або його (її) використання.

6.1. Призначення опису

Опис повинен розкривати суть винаходу (корисної моделі) настільки ясно і повно, щоб його (її) міг здійснити фахівець у зазначеній галузі."

Значимість пунктів формули підкреслює й сталий серед патентознавців вираз про те, що "запатентовано не те що винайдено, а те що записано в формулі винаходу".

Навіть в середовищі спеціалістів інколи висловлюється думка про те, що залежні пункти формули є не більш ніж деякі додаткові пояснення, які мають таке ж значення як і певний розділ опису і не мають суттєвого значення для правової охорони винаходу (корисної моделі). При цьому, як правило, посилаються на те, що при встановленні факту використання винаходу до уваги беруться тільки незалежні пункти формули.

З таким твердженням можна погодитись, але тільки на етапі встановлення факту використання винаходу в процесі захисту прав патентовласника.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Однак захист прав це не одне і те ж, що і правова охорона, і за певних обставин твердження про "вторинність" залежного пункту може виявитись хибним.

Цілком природно, що в процесі складання формули винаходу (корисної моделі) заявник намагається досягти максимального обсягу прав. Для цього досвідчені фахівці використовують певні методики, **умовно кажучи, їх ноу-хау**, які полягають у використанні певних мовних зворотів, родових чи узагальнюючих термінів тощо. В патентній літературі інколи використовують термін "парасольковий патент", "зінгеровський патент" — тобто патент, формула якого складена таким чином, що захищає досить широку групу конкретних варіантів технічного рішення.

Особливістю такої формули є те, що сукупність суттєвих ознак незалежного пункту зазначається в їх найбільш узагальненій формі. Конкретні варіанти винаходу (корисної моделі), як правило зазначають в залежних пунктах формули. Такий підхід при складанні формули дозволяє забезпечити значний обсяг прав потенційному патентовласнику, але досить часто призводить до того, що виникає ризик, коли незалежний пункт формули стає таким, що не відповідає умовам патентоздатності.

Методика експертного дослідження на встановлення відповідності винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності як для патентного експерта, так і для судового експерта, по суті яке являє собою порівняльний аналіз сукупності ознак винаходу (корисної моделі), зазначених в формулі, та **ознак виробу, речовини, технології, тощо, які**

можна встановити з наданих в розпорядження експерта інформаційних матеріалів.

Експерт патентного відомства працює з матеріалами заявки на отримання відповідного патенту, які за своєю суттю є "пропозицією винахідника для отримання правової охорони". Відповідний орган державної влади може з такими пропозиціями погодитись, вимагати внести зміни чи не погодитись повністю, про що і ухвалюється відповідне рішення.

Згідно Правил [2], він може спілкуватися з заявником та пропонувати внесення коректив до формули винаходу в межах опису.

Так, зокрема, згідно правил розгляду заявки на винахід і корисну модель:

6.4.12. За наявності у формулі винаходу несуттєвих ознак або ознак, що характеризують лише окремі форми виконання чи використання винаходу, заявнику може бути запропоновано відредагувати формулу.

6.5.4. Особливості перевірки винаходу, охарактеризованого багатоланковою формулою, на відповідність умовам патентоздатності.

6.5.4.1. Якщо винахід, охарактеризований багатоланковою формулою із залежними пунктами, не відповідає умовам новизни і (або) винахідницького рівня у незалежному пункті формули, то заявнику повідомляють про це і пропонують висловити свою думку щодо доцільності подальшого розгляду заявки і, якщо така доцільність ним підтверджується, то пропонують подати відкориговану формулу винаходу.

Якщо відомі джерела інформації, що можуть бути взяті до уваги за

умови включення змісту залежних пунктів до незалежного пункту формули, то заявника повідомляють про це.

Тобто в процесі кваліфікаційної експертизи заявленого винаходу (корисної моделі) в патентному відомстві формула може бути суттєво змінена, з використанням опису. Безумовно єдиною метою таких змін є підготовка такої редакції формули, яка б відображала суть винаходу та відповідала умовам патентоздатності.

Фахівцям відомо, як суттєво може змінитися формула в результаті кваліфікаційної експертизи.

Судовий експерт проводить аналогічне дослідження, але вже за інших умов.

Згідно з п. 2 ст. 28 Закону України [1], порівняння ознак виготовленого продукту здійснюють саме з запатентованим винаходом. Формула запатентованого винаходу є "офіційно опублікованою", тобто такою, що не може бути змінена.

Тобто судовий експерт працює з офіційним документом — формулою винаходу (корисної моделі), який визначає обсяг прав патентовласника.

В процесі проведення судово-експертного дослідження не можуть проводитись додаткові інформаційні пошуки, а використовуються **відомості, які містять матеріали справи**. Досвід проведення таких досліджень свідчить, що значна кількість формул корисних моделей складена спеціалістами в галузі технологій, які мають досить слабкі знання в галузі патентознавства. Які до того ж, через відсутність кваліфікаційної експертизи, не мали можливості спілкуватись з патентним експертом. Такий стан речей суттєво ускладнює роботу судових експертів.

Судовий експерт проводить дослідження саме того тексту, "що записано та затверджено відповідним органом державної влади", але записано тільки в формулі винаходу (корисної моделі).

Якщо навіть з опису і стає ясно, що формула не відображає суті винаходу в повному обсязі — аналізу підлягає виключно опублікована формула винаходу. Опис винаходу для експерта є інформаційним матеріалом призначеним виключно для з'ясування суті винаходу (корисної моделі), певних термінів чи понять, які використовує винахідник та в разі потреби для тлумачення його ознак зазначених в формулі.

Розглянемо умовний приклад.

Патент видано на пристрій. Формула складається з одного незалежного та одного залежного пунктів. Деякі ознаки корисної моделі охарактеризовані на функціональному рівні. В другому залежному пункті представлена конкретна форма виконання пристрою.

В матеріалах, наданих на дослідження, наводиться джерело інформації, відповідно до якого винахід, сукупність ознак якого викладена в першому незалежному пункті формули, не відповідає умовам патентоздатності.

Наприклад, в процесі дослідження встановлено, що сукупність ознак незалежного пункту винаходу стала відомою до дати подання заявки.

Тобто винахід за незалежним пунктом формули не відповідає критерію новизни.

Однак аналіз залежного пункту формули дозволяє зробити висновок, що варіант виконання винаходу, охарактеризований сукупністю ознак включених в залежний пункт, відповідає критерію новизни.

Яким чином має діяти судовий експерт?

Фактично є очевидним, що запатентовано певну сукупність варіантів винаходу (корисної моделі) і частина цих варіантів не відповідає умовам патентоздатності, а один з варіантів винаходу (корисної моделі), описаний в залежному пункті формули, в межах опублікованої формули відповідає умовам патентоздатності.

Якщо виходити з того, що обсяг прав визначається опублікованою формулою винаходу (корисної моделі), то результатом експертного дослідження, в результаті якого встановлено, що винахід (корисна модель) за незалежним пунктом формули не відповідає умовам патентоздатності, а варіант винаходу (корисної моделі) за залежним пунктом формули відповідає умовам патентоздатності, має бути висновок про відповідність конкретного варіанту винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

Такий висновок може називатися — висновок про часткову відповідність винаходу (корисної моделі) умовам надання правової охорони. В висновку також має бути чітко зазначено який саме варіант виконання винаходу (корисної моделі) відповідає умовам патентоздатності. Для чого має бути сформульовано варіант формули, що відповідає винаходу, який за результатами дослідження є патентоздатним.

Важливо зазначити, що такий варіант, як сукупність ознак має бути тільки частиною сукупності ознак опублікованої формули. Опис винаходу (корисної моделі) може бути використано при проведенні такого дослідження для тлумачення

формули, але не може бути використано як джерело додаткових ознак, при визначенні патентоздатного варіанту винаходу як сукупності ознак, навіть в тому випадку якщо такі ознаки в описі виявлені.

Іншими словами, в процесі такого дослідження експерт виокремлює з певної сукупності технічних рішень, які охоплюються формулою винаходу тільки такі технічні рішення, які відповідають умовам патентоздатності.

Висновок про часткову відповідність винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності може стати підставою для рішення суду про визнання патенту недійсним частково — тільки стосовно винаходу по першому пункту формули з подальшим внесенням змін в Державний реєстр, публікацією зміненої формули в офіційному бюлетені та, як наслідок, відповідним зменшенням обсягу прав власника патенту.

З викладеного вище є очевидним, що:

- При проведенні судово-експертного дослідження винаходу (корисної моделі) на предмет встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) до уваги приймають тільки сукупність ознак включених в кожен незалежний пункт формули, а залежні пункти можуть використовуватися як додаткове джерело інформації для трактування ознак незалежного пункту наряду з описом.
- При проведенні судово-експертного дослідження винаходу (корисної моделі) на предмет встановлення його відповідності умовам патентоздатності спочатку досліджуються незалежні пункти формули:

1. В разі встановлення факту відповідності незалежного пункту формули умовам патентоздатності — залежні пункти, що включають всю сукупність ознак такого незалежного пункту формули не досліджуються на відповідність умовам патентоздатності.
2. В разі встановлення невідповідності незалежного пункту умовам патентоздатності встановлюється наявність залежних пунктів формули, що включають всю сукупність ознак такого незалежного пункту та продовжується дослідження цих незалежних пунктів на предмет їх відповідності умовам патентоздатності. ♦

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі" від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, № 7, ст. 32.
2. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 р. № 197.
3. В. Ю. Джемаркян. Зависимые пункты формулы // "Патентный поверенный", № 5, 2007 р.
4. Л. Н. Линник. Зонтичные патенты. Особенности создания "зонтичных патентов" на изобретения // "Интеллектуальная собственность", № 5, 2000 р.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ІСТОРІЯ ВІНАЙДЕННЯ ВІЗКУ ДЛЯ СУПЕРМАРКЕТУ

Торговець Сільван Голдман (Sylvan Goldman) винайшов перший візок для покупок у 1936 році. Голдман був власником великого продовольчого магазину в місті Оклахома-Сіті й помітив, що покупці відмовляються купувати деякі товари, тому що їх важко нести. Відкриття було випадковим: Голдман звернув увагу, як одна жінка-покупець поставила важку сумку на іграшкову машину, яку її син котив на мотузочці. Торговець спершу прилаштував до звичайного кошика невеликі коліщата, а потім залучив до винаходу механіків і створив прототип сучасного візка. Масовий випуск цього пристрою був початий в 1947 році. Винахід візка дозволив створити новий вид магазину — супермаркет.

За матеріалами: <http://www.mehanik.net.ua>

ПРАВОВА ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ У 20-30х РОКАХ ХХ ст.

Галина Довгань,
аспірантка Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми. При дослідженні питання розвитку законодавства України про інтелектуальну власність необхідним є вивчення питань правової охорони об'єктів інтелектуальної власності на західноукраїнських землях у складі Польщі у 20-30х роках ХХ ст. Законодавство Республіки Польща у цій сфері розроблялося з урахуванням основних концепцій розвитку права інтелектуальної власності у Європі та положень міжнародних документів.

Стан дослідження проблеми. Питання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності на західноукраїнських землях у складі Польщі, і зокрема об'єктів промислової власності, не висвітлені в українській юридичній літературі. Відповідне законодавство, яке діяло в цей час у західному регіоні України не було перекладене українською мовою. Тому на сьогодні ці питання залишаються недостатньо вивченими.

При висвітленні даного питання використано праці польських вчених початку ХХ ст. — Ф.Золля, В.Чемпінської, С.Чайковського, А.Понікло, Я.Гутовського. Джерельну базу становлять нормативно-правові акти Республіки Польща, що діяли на західноукраїнсь-

ких землях в зазначений період, практика Вищого Адміністративного Суду, матеріали Патентного Відомства Республіки Польща.

Метою дослідження є аналіз правової охорони об'єктів промислової власності на західноукраїнських землях у складі Польщі у 20-30х роках ХХ ст. на основі вивчення тогочасного польського законодавства, виявлення європейських впливів та специфіки правової охорони зазначених об'єктів на західноукраїнських землях.

Виклад основних положень. Поняття "промислової власності", згідно з п. 2 ст. 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності, охоплює такі об'єкти: патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про місце походження або найменування місця походження, а також боротьба з недобросовісною конкуренцією. В даній статті ми будемо керуватися цим поняттям у більш вузькому значенні, що охоплює права на винаходи, товарні знаки та промислові зразки.

На думку видатного польського вченого, професора Ф.Золля, поняття "промислова власність" є збірним, охоплює декілька право-

вих інститутів, що належать до сфери кримінального, адміністративного та приватного права. Норми цих інститутів стосуються:

1. патентних прав;
2. прав на корисні моделі;
3. прав на промислові зразки;
4. прав на фірмові найменування;
5. прав на товарні знаки;
6. недобросовісної конкуренції.

Ф.Золль вважав цей термін невдалим, таким, що не відображає сутності позначуваного ним явища, оскільки промисловість не є предметом права і стосується матеріальних благ. Він пропонував поділити об'єкти інтелектуальної діяльності на 3 групи: 1. авторська власність; 2. патентне право, права на корисні моделі та промислові зразки; 3. підприємницька власність. Змістом останньої є можливість виключного використання зовнішніх атрибутів підприємства (товарних знаків, фірмового найменування) з метою отримання прибутку. Однак особа не наділяється суб'єктивними правами на ці об'єкти в традиційному розумінні, а лише повноваженнями, що надають їй можливість захищати та оскаржувати порушені права на підприємство. Дійсно цінними є не товарні знаки і не фірмове найменування, а те підприємство, на яке вони вказують. Дії, що порушують підприємницьку власність, слід розглядати як прояви недобросовісної конкуренції [1, с. 3—14].

Як відомо, після I світової війни з'явилося багато нових держав. Серед перших законів, прийнятих у таких державах як Естонія, Латвія, Болгарія, Греція, Чехословаччина, Балканських країнах, були закони про охорону об'єктів промислової

власності. Не винятком була і Польща: вже через місяць після проголошення незалежності (11.11.1918 р.) главою держави був виданий Декрет від 13.12.1918 р., яким передбачалося створення при Міністерстві Промисловості та Торгівлі Патентного Відомства. Основним завданням цього органу було надання патентів на винаходи та видача охоронних свідоцтв на промислові зразки, моделі та товарні знаки. Це свідчило про усвідомлення важливості винахідництва, захисту вільної конкуренції для відродження та подальшого розвитку економіки, адже, як зазначав Б.Зінгер: "нові відкриття та нові винаходи є основою промисловості, а промисловість — це життя нації" [2, с. 9]. На Польщу, як на нову державу, чинили економічний тиск більш промислово розвинені західні держави, що загрожувало її незалежності та подальшому існуванню. Одним із засобів протидії такому тиску, на думку Л.Лакомого, є винахідництво, а тому першочерговим завданням кожної держави, що дбає про своє майбутнє, повинно бути створення сприятливих умов для винахідництва [3, с. 5].

4.02.1919 р. були видані 3 декрети: про патенти на винаходи, про охорону промислових зразків та моделей і про охорону товарних знаків. Але того ж року міністр промисловості та торгівлі призупинив видачу патентів і свідоцтв, доручивши Патентному Відомству опрацювати новий патентний закон, проект якого було представлено у Сеймі у 1921 р. Аргументами були: невідповідність цих документів Паризькій конвенції про охорону промислової власності, до якої Польща приєдналася 10.11.1919 р.; відсут-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ність норм, які би передбачали кримінальну відповідальність за порушення прав власників патентів. На думку В.Чемпінської, подібні аргументи не виправдовували тої ситуації невизначеності, яку спричинило подібне рішення. Занепокоєння висловлювали і науковці, і промисловці.

У декретах 1919 р. було передбачено визнання патентів та свідоцтв, виданих до 11.11.1918 р. Внаслідок цього, до Патентного Відомства було подано 20 тисяч заявок, переважно закордонними промисловцями. Тому призупинення видачі патентів та свідоцтв, за які вже були сплачені відповідні збори, зумовило занепокоєння у Німеччині, Австрії, Франції, Швейцарії, США. Окрім цього, таке рішення могло свідчити про неочікувану зміну політики держави стосовно визнання права приватної власності [4, с. 78—80].

Закон Республіки Польща "Про охорону винаходів, зразків та товарних знаків" був прийнятий 5.02.1924 р. (далі — Закон 1924 р.). Над проектом працювали Ф.Золль та С.Врублевський. Засідання секції Кодифікаційної комісії з торговельного права, на яких обговорювався і даний законопроект, відбувалися і у Львові. Наприклад, у засіданні, що тривало з 15 по 24 лютого 1922 р. брали участь такі відомі львівські вчені, як: професор Долінський А., який очолював секцію, професор Аллерханд М., професор Лонгхампс де Бер'є Р., професор Стефко К., професор Тілл Е., відомий адвокат Траммер Є. [5, с. 12]. Після появи закону відновило свою діяльність Патентне Відомство, яке 11.04.1924 р. здійснило першу реєстрацію товарного знака, а 24.04.1924 р. видало перший патент [6]. За період з

24.04.1924 р. по 29.11.1924 р. було видано 1117 патентів, з них 163 — отримали громадяни Польщі, в тому числі 36 патентів — заявники, що мешкали на західноукраїнських землях. Серед львівських винахідників згадаємо Ігнатія Мошціцького (з 1926 р. по 1939 р. — президент Республіки Польща), Мар'яна Бендла, Леона Саковича, Вітольда Хилевського, Людвіга Ебермана [7]. За період з 1919 р. по 1939 р. було подано 60 тисяч заявок на винаходи, але лише на половину з них було видано патенти. Винахідників з Польщі було 21%, в той час як з Німеччини 33%, решта — з інших держав [8, с. 254]. Така різниця була найбільш помітною у співставленні кількості населення та кількості заявлених винаходів: у 1927 р. у Польщі мешкало 30 мільйонів, заявлено 828 винаходів (для порівняння, у Данії мешкало 9 мільйонів, заявлено 1731 винахід, у Австрії — 7 мільйонів, заявлено 4054 винаходи). Така ситуація пояснювалася недостатнім розвитком промисловості, відсутністю належного зацікавлення винахідництвом. Цікавим є порівняльне дослідження Міжнародного бюро з охорони промислової власності: серед 30 держав Польща займала 17 місце за кількістю виданих у 1927 р. патентів (2964), на 1 місці були США — 87545 патентів [4, с. 100—104].

Як відомо, кількість патентів у тій чи іншій сфері діяльності людини у різних державах є різною. У Польщі — це галузь хімії, у зв'язку з розвинутою на той час нафтовою промисловістю, електротехніки та машинобудування. Наприклад, патент № 69 клас 12к2, виданий ТзОВ "Метан" (Львів) на метод та пристрій для згущення та конденсації

амоніаку з амоніакальних парів, що містять водні пари (заява подана 23.10.1919 р., патент видано 7.05.1924 р.); патент № 62 клас 12i2, отриманий Ігнатієм Мошціцьким (Львів) на метод отримання хлору з хлористого водню (заява подана 23.10.1919 р., патент видано 7.05.1924 р.); патент №781 клас 12r1, виданий Антонію Іванському (Старий Самбір) на спосіб та апарат для осушування та одночасної дистиляції (заява подана 2.03.1923 р., патент видано 10.10.1924 р.); патент № 389 клас 46a6, виданий Людвігу Еберману (Львів) на спосіб перероблення дизельних моторів на газові (заява подана 30.03.1920 р., патент видано 19.07.1924 р.) [7].

Закон 1924 р. містить 162 статті і складається з 4 частин: 1. про патенти на винаходи; 2. про промислові зразки та корисні моделі; 3. про товарні знаки; 4. про органи Патентного Відомства та патентних повірених. Закон не містить формально-логічного визначення поняття винаходу. Згідно з теорією та практикою того часу, винаходом визнавалося нове технічне вирішення завдання, яке можна застосувати у промисловості та торгівлі [8]. Але, що вважалося технічним вирішенням завдання визначити, на нашу думку, було нелегко, оскільки у Законі 1924 р. не було переліку об'єктів винаходу. Зазначалося лише те, що не підлягало опатентуванню: наукові теорії; винаходи, що суперечили чинному законодавству та добрим звичаям; продукти; ліки та вироби, отримані хімічним способом, але при цьому не виключалася можливість опатентування способів виробництва цих об'єктів (ст. 5 Закону 1924 р.). У законі не названі критерії патентоздатності, але їх

можна визначити, проаналізувавши окремі норми: новизна, промислова придатність. На сьогодні у патентних законах усіх країн та міжнародних угодах щодо охорони промислової власності передбачено такий критерій як винахідницький рівень (винахідницький крок, неочевидність), за допомогою якого винахід виділяється з-поміж звичайних інженерних розробок чи інших об'єктів. Натомість, у Законі 1924 р. такої умови немає. Автори коментаря до Розпорядження Президента Польщі від 22.03.1928 р. про охорону винаходів, зразків та товарних знаків А.Понікло та Я.Гутовський зазначають, що не можна вимагати високого рівня творчості від заявника винаходу [1, с. 40]. З цим важко погодитися, адже очевидним є те, що винахід повинен стимулювати науковий та технічний прогрес, а тому повинен робити свій вклад до вже відомого рівня техніки.

Професор Ф.Золль зазначає, що матеріальною основою нематеріальних благ є монопольний характер прав на них, і саме володіння певними повноваженнями щодо винаходу, які він називає монополією, створює для патентоволодільця умови, коли треті особи зобов'язані утримуватися від дій, які би порушували його права [1, с. 27—28].

Передбачалося право попереднього користувача (ст. 9). Працівник, що створив винахід під час роботи на підприємстві мав право на отримання патенту, якщо у трудовому договорі не було передбачене інше. Роботодавець міг використовувати винахід на підставі ліцензії (ст. 15). Розрізняли добровільні (надані за згодою власника патенту) та примусові (видані на підставі рішення Патентного Відомства) ліцензії.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Право на патент передавалося в порядку спадкування, за цивільно-правовими договорами, вимагалось вносити ці відомості до реєстру у Патентному Відомстві (ст. 18).

Існувала явочна (реєстраційна) система експертизи. Варто зазначити, що в першому варіанті законопроекту, представленого у Сеймі у 1921 р., була передбачена перевірна система на зразок існуючої у Німеччині, однак Сейм це не підтримав. Ф.Золль, наголошуючи на недоцільності запровадження німецької моделі у зв'язку з відсутністю великого штату у Патентному Відомстві, запропонував прийняти французьку модель, але з певними змінами. В результаті була введена явочна система: Патентне Відомство не досліджувало новизни винаходу, але у випадку очевидної її відсутності відмовляло у видачі патента (ст. 33).

На нашу думку, у Законі 1924 р. передбачено достатньо дієвий механізм захисту прав патентоволодільца (ст. 23—26). Порушник повинен був припинити протиправні дії, виплатити неправомірно отриманий дохід за останні три роки, відшкодувати будь-яку шкоду, в тому числі і моральну. Якщо протиправні дії були вчинені умисно, призначалося покарання у вигляді штрафу у розмірі до 50000 злотих або арешту на строк до 6 місяців. Незаконно виготовлені предмети та обладнання або передавали патентоволодільцеві, або знищували.

З метою охорони промислової та торговельної свободи, будь-яка особа була вправі подати до Патентного Відомства скаргу про анулювання патенту або визнання його недійсним. Генеральна Прокуратура в публічних інтересах з ініціативи відповідного міністерства могла долучи-

тися до поданої скарги або звернутися від свого імені (ст. 28).

Закон 1924 р. не містить визначення товарного знака та критеріїв, за якими позначення можна визнати таким, але їх досить легко можна виділити зі змісту норм. Це розрізняльна здатність, відносна новизна. Наведено приблизний перелік видів товарних знаків. Правова охорона розпочиналася з моменту реєстрації знака. Надавалася правова охорона колективним товарним знакам, що відповідало вимогам Паризької конвенції (ст. 7). Товарні знаки реєстрували строком на 10 років з можливістю продовження. Варто зазначити, що правове регулювання використання товарних знаків та промислових зразків було аналогічним до передбаченого для винаходів. Для висвітлення процедури розгляду справ, пов'язаних із товарними знаками, наведемо такий приклад. 24.04.1928 р. ТзОВ "Karmel" (Варшава) подало до Відділу спірних справ скаргу про анулювання реєстрації товарного знака фірми "Henryk Bloch" (Дрогобич) для позначення вин. На думку скаржника, цей знак є подібним до позначення, здавна відомого на польських землях як товарний знак фірми "Rischon", яка експортує палестинські вина. Така подібність може вести споживачів в оману щодо походження товару. При розгляді скарги Відділ досліджував питання: — чи був оспорюваний знак відомий на польських землях як товарний знак палестинського підприємства "Rischon" для позначення вин сорту Кармел; — чи використання цього знака фірмою "Henryk Bloch" буде причиною введення споживачів в оману. Отримавши ствердні відповіді фахівців, Відділ спірних справ

задовольнив скаргу, посилаючись на ст. 110 п.3 Закону від 5.02.1924 р. Фірма "Henryk Bloch" подала апеляцію на це рішення до Апеляційного Відділу Патентного Відомства, який звернувся до Торговельно-промислових палат у Варшаві, Лодзі, Кракові, Львові, Вільні, Любліні та Соснівці із запитанням — чи був оспорюваний знак відомим у першій половині 1927 р. як знак однієї з палестинських фірм, якщо так, то якої саме. У більшості відповідей підтверджувалася можливість введення споживачів в оману у зв'язку з подібністю знака до позначення вин фірми "Karmel". Отже, 31.03.1930 р. Апеляційний Відділ своїм рішенням відхилив апеляцію. Фірма "Henryk Bloch" звернулася зі скаргою до Вищого Адміністративного Суду. Суд дослідив, що ТзОВ "Karmel" було зареєстровано 25.04.1925 р., тоді як заявка про реєстрацію оспорюваного знака була подана фірмою "Henryk Bloch" 3.03.1925 р., зареєстрували знак 12.02.1927 р. Тому, висновки Торговельно-промислових палат не можуть братися до уваги, а анулювання реєстрації знака у зв'язку з пізніше закінченою реєстрацією є необґрунтованим. Вищий Адміністративний Суд наголосив, що не може бути оспорена дійсність реєстрації товарного знака з тієї лише причини, що в період між поданням заявки та реєстрацією інше підприємство розпочало фактичне використання аналогічного знака. Окрім цього, адвокат фірми "Henryk Bloch" довів неподібність знаків, оскільки їх істотні елементи відрізнялися. У рішенні Вищого Адміністративного Суду зазначалося, що асоціація у споживачів товару з певною країною, але не з конкретним

виробником, не є достатньою підставою для анулювання реєстрації подібного знака згідно зі ст. 110 п. 3 Закону (ст. 177 абз.1с Розпорядження) [9, с. 170—173].

Варто наголосити, що згідно із Законом 1924 р. товарний знак був тісно пов'язаний із підприємством, для позначення виробів якого він був зареєстрований. А тому, відповідно до практики Патентного Відомства — рішення Відділу спірних справ №370/30 від 19.11.1930 р., існування підприємства на момент реєстрації знака було необхідною умовою. У реєстрації відмовляли, якщо заявник не був власником вказаного у заяві підприємства [1, с. 180—181]. У зв'язку з цим у літературі обговорювалося питання, чи може бути зареєстровано товарний знак для підприємства, що створене всупереч закону (наприклад, адвокат або нотаріус заснували підприємство, хоча їм це не дозволялося). Звичайно, відповідь буде негативною. Але, ні у Законі 1924 р., ні у інших нормативно-правових актах та й на практиці не вимагалось попередньої перевірки правомірності створення підприємства [10, с. 425—436].

У зв'язку з переглядом Паризької конвенції на конференції у Гаазі у 1925 р., необхідно було внести відповідні зміни до Закону 1924 р. 26.04.1928 р. було видано Розпорядження Президента Республіки Польща з такою ж назвою, що й попередній закон (далі — Розпорядження). Розпорядження містило 245 статей, тобто набагато більше в порівнянні з Законом 1924 р. (162 статті). Було це зумовлено тим, що в Законі 1924 р. в розділах про товарні знаки та про промислові зразки були посилання на розділ про

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

винаходи, натомість у Розпорядженні всі приписи з розділу про винаходи повторювалися у інших розділах. Зміст суттєво не змінився, внесені зміни стосувалися переважно використання винаходів. По-перше, патентоволоділець повинен був розпочати використовувати винахід протягом 3 років з моменту отримання патенту в обсязі, здатному задовольнити існуючий у державі попит. Інакше, він був зобов'язаний зі спливом 3 років оголосити тричі у "Відомостях Патентного Відомства" про надання ліцензії. У випадку, якщо між особою, яка зголосилася та патентоволодільцем не досягнуто згоди, рішення приймав Відділ спірних справ Патентного Відомства. Патентне Відомство могло прийняти рішення про видачу примусової ліцензії. По-друге, змінилася структура Патентного Відомства. Крім існуючих президії, відділів заяв, спірних справ та апеляцій запровадили ще відділ контролю за використанням винаходів (ст. 54 Розпорядження). Подібного підрозділу не було у інших країнах. Працівники відділу могли проводити перевірки безпосередньо на підприємствах, досліджувати документацію, допитувати свідків. У випадку виявлення доказів невикористання винаходу, зібрані матеріали передавали до Генеральної Прокуратури, яка вносила до Відділу спірних справ скаргу про анулювання патенту [11, с. 59—68].

Привертають увагу вимоги до патентних повірених. Спочатку, згідно з декретом від 13.12 1918 р., ними могли бути лише особи з технічною освітою, тим самим адвокати були усунені від участі у таких справах. Пізніше представниками винахідників могли бути й деякі адвокати,

зареєстровані у Патентному Відомстві. Це суперечило законодавству про адвокатуру, а тому у Законі 1924 р. передбачили норму, згідно з якою представляти інтереси винахідників у Патентному Відомстві мали право тільки адвокати та патентні повірені [12, с. 1—3]. Слід зазначити, що у 1935 р. реєстр патентних повірених налічував 19 осіб, серед яких був і представник західноукраїнських земель — львівський інженер, професор В.Сухов'як, в подальшому голова Патентного Відомства [1, с. 282—283].

У Розпорядженні 1928 р. посилено охорона прав на об'єкти промислової власності. Порівняймо: згідно зі ст. 24 Закону 1924 р. за порушення прав на винахід було передбачено штраф у розмірі до 50000 злотих або арешт строком до 6 місяців, відповідно до ст. 27 Розпорядження 1928 р., розмір штрафу становив 75000 злотих або арешт строком до 6 місяців, або обидва покарання одночасно. Однак, судова практика не йшла тим шляхом, що законодавство; судді рідко призначали арешт, а штраф стягували у невеликих розмірах. Щодо злочинів проти власників товарних знаків, судді часто застосовували Закон про амністію 1932 р., хоча це не було виправдано [13, с. 9].

Компетентні кола висловлювали певні застереження щодо прийнятого у 1928 р. розпорядження. Наголошувалося, що головним завданням повинен бути захист інтересів винахідників, замість цього, внаслідок існуючої системи експертизи, отримання патенту не було гарантією того, що винахід був новим, патент легко міг бути визнаний недійсним, а закон часто обходили [4, с. 84—84].

Висновки.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. На державному рівні було визнано важливість винахідництва для національної та економічної безпеки. Про це свідчить прийняття 13.12.1918 р., вже через місяць після проголошення незалежності Польщі, декрету про Патентне Відомство. Як писав Л.Лакомий: "без винахідництва не буде покращення у господарстві! Без винахідництва не буде культури, добробуту! Без винахідництва незахищена наша незалежність! Без винахідництва ми втратимо все — і незалежність економічну, і політичну!" [3, с. 23—24];
2. Законодавство у сфері промислової власності у Польщі в окреслений період змінювалося часто: 1919 р., 1924 р., 1928 р. Це було зумовлено й непрости-ми умовами становлення державності, й необхідністю врахування змін, які в цей період вносилися до Паризької конвенції;
3. Існувала патентна форма охорони винаходів та промислових зразків. У порівнянні з попередніми роками змінився підхід до розуміння сутності патенту. Прагнення винахідника запатентувати винахід розглядали як його абсолютне суб'єктивне право. З огляду на це, в основу патентного законодавства були покладені наступні принципи: визнання за патентоволодільцем виключного права на використання запатентованого об'єкта; дотримання розумного балансу між інтересами патентоволодільця та інтересами суспільства; охорона лише тих об'єктів, які в офіційному порядку визнанні об'єктами промислової власності; охорона не тільки патентоволодільців, але й винахідників;
4. Права на об'єкти промислової власності були виключними, абсолютними, строковими, їх дія обмежувалася територією держави;
5. Закріплена у законодавстві явочна система експертизи, хоча і мала низку важливих на той час переваг (швидкість видачі патенту, невеликий штат працівників), але не гарантувала отримання "сильного" патенту, який би було складно оспорити. У науковій літературі висловлювалися різні погляди щодо цього: одні науковці (В.Чемпінська) наголошували на необхідності запровадження німецької моделі експертизи, що передбачала дослідження новизни винаходу, інші (Ф.Золль) заперечували доцільність такої зміни з огляду на відсутність у Патентного Відомства таких можливостей;
6. У 1928 р. були введені норми, які, на нашу думку, були недоцільними. Наприклад, згідно зі ст. 17, якщо працівник, який продав свій винахід підприємству, на якому він працює, через деякий час виявить, що отримана винагорода була недостатньою, він міг вимагати доплати. Запроваджена система контролю за використанням винаходів (ст. 54) та необхідність розпочати використання винаходів протягом 3 років з моменту отримання патенту не були схвально сприйняті науковцями;

7. У законодавстві були передбачені суворі санкції за порушення прав на об'єкти промислової власності. Існувала тенденція до посилення правової охорони: збільшення верхньої межі штрафу від 50000 злотих до 75000 злотих;
8. Слід звернути увагу на те, що згідно зі ст. 107 Закону 1924 р. правова охорона товарних знаків розпочиналася з моменту його реєстрації. На нашу думку, подібну норму доцільно передбачити у сучасному законодавстві України. Адже, відповідно до ст. 16 Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" 1993 р., права на товарний знак діють від дати подання заявки, що видається неправильним;
9. Винаходи патентували й мешканці західноукраїнських земель. За період з 24.04.1924р. по 29.11.1924 р. громадяни Польщі отримали 163 патенти, з них 36 — мешканці Львова, Борислава, Дрогобича. ♦

Список використаних джерел:

1. *Polskie prawo patentowe. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928r. o ochronie wynalazkow, wzorow i znakow towarowych. Komentarz z przedmowa i wstepem prof. D-ra Fryderyka Zolla.* Opracowali: Dr. Adam Poniklo, Jan Gutowski. Warszawa: Sklad Główny Gebethner i Wolff, 1935. — 395 s.
2. *Patent laws of the world by Berthold Singer, LL.D.* Chicago, 1924. — 303 s.
3. *Lakomy L. Znaczenie wynalazczosci dla kultury, dobrobutu i obrony Panstwa.* Katowice: Drukarnia "Nakladowa", 1932. — 30 s.
4. *Czempinska W. Rozwoj pojec o ochronie praw wynalazcy.* Warszawa: Nakladem Wyzszej Szkoły Handlowej w Warszawie, 1931. — 117 s.
5. *Mieroszewicz E. Ustawa o ochronie wynalazkow, wzorow i znakow towarowych.* — Warszawa: Drukarnia p.f. "Lazarski i Straszewicz", 1924. — 131 s.
6. www.uprp.pl
7. *Wiadomosci Urzedu Patentowego.* — 1924. — R.1, zesz. 1—8.
8. *Plaza S. Historia prawa w Polsce na tle porownawczym: W 3 cz.* — Krakow: Ksiegarnia Akademicka, 2001. — Cz. 3. — Okres miedzywojenny. — 762 s.
9. *Jurysprudencja Najwyzszego Trybunalu Administracyjnego. Rejestracja znakow towarowych // Gazeta Sadowa Warszawska.* — 1935. — Nr. 11. — S. 170—173.
10. *Rozmarin S. Znaki towarowe przedsiebiorstw naruszajacych prawo publiczne // Glos Prawa.* — 1938. — Nr. 6—8. — S. 425—436.
11. *Czajkowski S. Ochrona wlasnosc przemyslowej i handlowej // Polityka gospodarcza — zagadnienia administracji.* — 1928. — № 1. — S. 59—69.
12. *Trammer J. Adwokaci wobec Urzedu Patentowego // Glos Prawa.* — 1924. — № 3. — S. 1—3.
13. *Thon A. Z zagadnien ochrony prawa z rejestracji znaku towarowego.* — Warszawa: Sklad Główny: Dom Ksiazki Polskiej, 1934. — 21 s.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА НЕОРИГІНАЛЬНІ БАЗИ ДАНИХ: АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Геннадій Андрощук,
*провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПРН України, головний консультант
Комітету Верховної Ради України
з питань науки і освіти, кандидат економічних наук*

Оскільки охорона авторським правом баз даних, які є інтелектуальними творами завдяки відбору і впорядкуванню їхнього змісту, є твердо установленною й регулюється відповідними міжнародними договорами, такими як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Бернська конвенція), Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) і Договір ВОІВ про авторське право, цей аналіз зосереджується на охороні неоригінальних баз даних, які не відповідають умовам надання охорони авторським правом.

В роботі розглядаються закони, що передбачають явну охорону баз даних, які не є достатньо оригінальними, щоб одержати охорону авторським правом, на підставі таких критеріїв, як істотний вклад або обсяг інформації, що міститься в них. Слід зазначити, однак, що поріг оригінальності, як необхідна умова для надання охорони авторським правом, відрізняється в різних країнах. У той час як певний вид бази даних може охоронятися авторським правом у деяких країнах, аналогічна база даних може не відповідати умовам надання охорони авторським правом в інших країнах.

В цій статті ми не розглядаємо охорону неоригінальних баз даних за допомогою законодавства про недобросовісну конкуренцію або незаконне привласнення. Охорона, згідно з законодавством про недобросовісну конкуренцію, однак, може бути корисною в ряді випадків, що стосуються неправомірного використання неоригінальних баз даних. Однак ці норми є дуже складними і поширюються на велику частину законодавства (у багатьох країнах, головним чином, за допомогою прецедентного права), що виходить далеко за межі сфери, що стосується неоригінальних баз даних.

Аналіз законодавства, що надає охорону неоригінальним базам даних дається, за такими параметрами:

- (1) правовий вид охорони;
- (2) предмет охорони і критерії;
- (3) володіння правами;
- (4) надані права;
- (5) права й обов'язки законних користувачів;
- (6) виключення й обмеження;
- (7) терміни охорони;
- (8) зв'язок з охороною авторського права та інших прав;
- (9) правозастосування;
- (10) одержувачі охорони;
- (11) інші особливості.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Міжнародні норми. Не існує міжнародних норм з охорони неоригінальних баз даних.

Регіональне законодавство. Директива 96/9/ЕС Європейського парламенту і Ради від 11 березня 1996 р. про правову охорону баз даних (яка надалі називається "Директива про бази даних") є обов'язковою для 15 країн Європейського Союзу, тобто Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Ірландії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Португалії, Іспанії, Швеції й Великобританії, які були зобов'язані внести її положення до національних законодавств до 1 січня 1998 р. Положення Директиви також застосовуються до країн Європейської економічної зони, яка включає, крім країн Європейського Союзу, також Ісландію, Ліхтенштейн і Норвегію.

Правовий вид охорони. Директива містить у Главі III положення про особливу охорону баз даних. Глава II Директиви розглядає охорону авторського права баз даних. Додаткові положення, що стосуються як баз даних, які підпадають під умови особливої охорони баз даних, містяться в Главах I і IV Директиви.

Причини й основні цілі особливої охорони пояснюються в пунктах (38) і (39) Преамбули Директиви, у яких сказано нижченаведене:

"(38) Зважаючи на те, що на додаток до прагнення охороняти авторське право на оригінальний відбір або систематизацію змісту бази даних, ця Директива прагне захистити позицію авторів баз даних від незаконного привласнення результатів фінансового і професійного вкладу, внесеного в одержання і збирання даних змісту, шляхом охорони всіх або значних

частин бази даних від певних дій користувачів або конкурентів".

Предмет охорони і критерії. У статті 1(1) Директиви про бази даних говориться, що вона стосується правової охорони баз даних "у будь-якій формі". Це роз'яснюється в пункті (14) Преамбули, у якому заявляється, що "охорона згідно з цією Директивою повинна бути розширена і включати неелектронні бази даних". У Статті 1(2) наводиться додаткове роз'яснення визначення терміна "база даних" — "збирання незалежних творів, даних чи інших матеріалів, упорядковане систематичним або методичним способом і доступне індивідуально за допомогою електронних або інших засобів". На додаток до цього визначення Статті 1(3) передбачає, що охорона згідно з Директивою не повинна застосовуватися до комп'ютерних програм, використовуваних при створенні або функціонуванні баз даних, доступних за допомогою електронних засобів, а в пункті (20) Преамбули заявляється, що охорона згідно з Директивою може також застосовуватися до матеріалів, необхідних для роботи або використання деяких баз даних, таких як системи тезауруса й індексування. Визначення додатково уточнюється пунктом (21) Преамбули, який роз'яснює, що умова про систематичне або методичне упорядкування змісту бази даних не вимагає того, щоб вона фізично зберігалася організованим способом. У пункті (22) Преамбули також роз'яснюється, що термін "електронна база даних" у значенні Директиви також може включати такі пристрої, як CD-ROM та CD-i.

Предметом охорони на підставі особливих прав є бази даних, стосов-

но яких автор "показує, що був зроблений якісний і/або кількісний значний вклад в одержання, перевірку або представлення змісту". (Стаття 7) Це роз'яснюється в пункті (40) Преамбули, у якому говориться, що "метою цього особливого права є забезпечення охорони будь-якого вкладу в одержання, перевірку або представлення змісту бази даних протягом обмеженого терміну дії права", і додається, що "такий вклад може складатися з вкладення фінансових ресурсів і/або витрат часу, зусиль і енергії". Додаткове роз'яснення пропонується в пункті (19) Преамбули, згідно з яким, як правило, компіляція кількох записів музичних виконань на CD не є достатньо значним вкладом, щоб відповідати умовам надання особливого права.

Володіння правами. Початковим власником прав, відповідно до Статті 7(1), є "автор бази даних". Пункт (41) Преамбули додає до цього, що "автором бази даних є особа, яка бере на себе ініціативу і ризик вкладення", і що "це виключає субпідрядників, зокрема, з визначення автора".

Надані права.

Наданими правами, відповідно до Статті 7(1), є права "заборони виймання і/або повторного використання всього або значної частини, у якісному і/або кількісному вимірі, змісту цієї бази даних". Деякі терміни, використовувані в цьому положенні, визначені в Статті 7(2), у якій говориться, що для цілей Глави III: "(а) 'виймання' означає постійне або тимчасове перенесення всього або значної частини змісту бази даних на інший носій будь-якими засобами або у будь-якій формі"; і (b) 'повторне використан-

ня' означає будь-яку форму удоступнення для широкого загалу всього або значної частини змісту бази даних шляхом поширення копій, прокату, передачі по мережі чи інших видів передачі". Додається також, що "офіційний відкритий прокат не є актом виймання або повторного використання". Крім того, у Статті 7(5) говориться, що "багаторазове і систематичне виймання і/або повторне використання незначних частин змісту бази даних, яке припускає дії, що суперечать нормальному використанню цієї бази даних або невиправдано завдають шкоди законним інтересам автора бази даних, не дозволяється". Пункт (43) Преамбули роз'яснює, що "у випадку онлайнової передачі право заборони повторного використання не вичерпується ні стосовно бази даних, ні стосовно матеріальної копії бази даних або її частини, зробленої адресатом передачі за згодою власника прав".

Стаття 7(2) (b) заявляє, що "перший продаж копії бази даних у Співтоваристві власником прав або за його згодою вичерпує право на контроль перепродажу цієї копії у Співтоваристві".

Інші роз'яснення стосовно права поширення, яке є частиною права повторного використання, впливають із пункту (33) Преамбули, у якому говориться, що "зважаючи на те, що питання вичерпання права поширення не виникає у випадку онлайнових баз даних, які належать до сфери надання послуг; зважаючи на те, що це також застосовується до матеріальної копії такої бази даних, зробленої користувачем такої послуги за згодою власника прав; зважаючи на те, що, на відміну від CD-ROM або CD-i, де інтелектуаль-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

на власність знаходиться на матеріальному носії, а саме, на товарі, кожна онлайнова послуга фактично є дією, яка повинна залежати від дозволу, якщо це передбачає авторське право".

Додаткове роз'яснення наданих прав наводиться в пункті (42) Преамбули, у якому говориться таке: "Зважаючи на те, що особливе право заборони неправомочного виймання і/або повторного використання стосується дій користувача, які виходять за межі його законних прав і, таким чином, завдають шкоди вкладу; зважаючи на те, що право заборони виймання і/або повторного використання всього або значної частини змісту стосується не тільки виготовлення плагіаторського конкуруючого продукту, але також будь-якого користувача, який своїми діями завдає значної шкоди вкладу, в якісному або кількісному вимірі". Крім того, у пункті (44) Преамбули говориться, що "коли екранне відображення змісту бази даних вимагає постійного або тимчасового перенесення всього або значної частини такого змісту на інший носій, така дія повинна здійснюватися з дозволу власника прав".

Стаття 7(3) заявляє, що особливе право може передаватися, переуступатися або надаватися на підставі договірної ліцензії.

Права й обов'язки законних користувачів. Стосовно позиції законного користувача бази даних у Статті 8(1) стверджується, що "автор бази даних, яка доступна для широкого загалу будь-яким способом, не може забороняти законному користувачу бази даних виймати і/або повторно використовувати незначні частини змісту, в

якісному і/або кількісному вимірі, для будь-яких цілей. Якщо законний користувач має право виймати і/або повторно використовувати тільки частину бази даних, цей параграф повинен застосовуватися тільки до цієї частини". Однак, згідно зі Статтею 8(2), "законний користувач бази даних, яка доступна для широкого загалу будь-яким способом, не може вчиняти дії, які суперечать нормальному використанню бази даних", і він "не може завдавати шкоди власнику авторського права або суміжного права на твори або матеріали, що містяться в базі даних" (Стаття 8(3)). Ці положення можуть тлумачитися узгоджено з пунктом (42) Преамбули, у якому говориться таке: "Зважаючи на те, що особливе право заборони неправомірного виймання і/або повторного використання стосується дій користувача, які виходять за межі його законних прав і, таким чином, завдають шкоди вкладу; зважаючи на те, що право заборони виймання і/або повторного використання всього або значної частини змісту стосується не тільки виготовлення плагіаторського конкуруючого продукту, але також будь-якого користувача, який своїми діями завдає значної шкоди вкладу, в якісному або кількісному вимірі". Стаття 15 передбачає, що будь-яке положення договору, яке суперечить Статті 8, не повинне мати законної сили.

Виключення й обмеження. Виключення й обмеження загального характеру містяться в Статті 9, яка стосовно баз даних, що були доступні для широкого загалу будь-яким способом, дозволяє виймання або повторне використання її значних частин: "(а) у випадку

виймання для особистих цілей змісту неелектронної бази даних; (b) у випадку виймання для цілей ілюстрації для навчання або наукового дослідження, якщо зазначене джерело, і в обсязі, виправданому поставленою некомерційною метою; і (c) у випадку виймання і/або повторного використання для цілей суспільної безпеки або адміністративної чи судової процедури". Пункт (50) Преамбули доповнює це: "такі дії не повинні завдавати шкоди виключним правам автора на використання бази даних і їхня мета не повинна бути комерційною", а пункт (51) Преамбули роз'яснює, що "Держави-члени, якщо вони використовують можливість дозволити законному користувачу бази даних виймати значну частину змісту для цілей ілюстрації для навчання або наукового дослідження, можуть обмежувати цей дозвіл певними категоріями навчальних або науково-дослідних закладів". Також, у пункті (36) Преамбули говориться, що "термін 'наукове дослідження' у значенні цієї Директиви поширюється як на природничі науки, так і на гуманітарні науки".

Певні більш конкретні обмеження містяться в пункті (52) Преамбули, у якому говориться, що "тим Державам-членам, які мають спеціальні норми, що передбачають право, порівнянне з особливим правом, передбаченим у цій Директиві, необхідно дозволити зберегти, якщо це стосується нового права, виключення, традиційно встановлені такими нормами". У цьому контексті також можна зауважити, що в пункті (47) Преамбули говориться, що "в інтересах конкуренції між постачальниками інформаційних продуктів і послуг охорона особливим

правом не повинна надаватися таким способом, щоб полегшити зловживання домінуючою позицією, зокрема, стосовно створення і поширення нових продуктів і послуг, які мають інтелектуальну, документальну, технічну, економічну або комерційну додану вартість". У ньому також говориться, що "тому положення цієї Директиви не завдають шкоди застосуванню правил конкуренції Співтовариства або національних правил конкуренції".

Термін охорони. Особливе право діє 15 років, згідно зі Статтею 10(1), з дати завершення створення бази даних, починаючи з 1 січня наступного року після року дати завершення. У цьому відношенні пункт (53) Преамбули передбачає, що "обов'язок доведення дати завершення створення бази даних покладається на автора бази даних". Параграф (2) цієї Статті продовжує охорону баз даних, які були удоступнені для широкого загалу до закінчення терміну, передбаченого в параграфі (1), до 15 років з року удоступнення для широкого загалу. У параграфі (3) говориться таке: "Будь-яка значна зміна, у якісному чи кількісному вимірі, змісту бази даних, включаючи будь-яку значну зміну внаслідок нагромадження наступних доповнень, видалень або змін, яке призводить до того, що база даних може вважатися значним новим вкладом, у якісному чи кількісному вимірі, надає право базі даних, отриманій у результаті такого вкладу, на власний термін охорони". З пункту (54) Преамбули випливає, що "обов'язок доведення того, що існують критерії для висновку, що значна модифікація змісту бази даних повинна вважатися значним новим вкладом по-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

кладається на автора бази даних, отриманої в результаті такого вкладу", а з пункту (55) Преамбули випливає, що "значний новий вклад, який має право на новий термін охорони, може включати значну перевірку змісту бази даних".

Зв'язок з охороною авторського права та інших прав. Зв'язок між охороною авторського права й особливим правом розглядається в Статті 7(4), у якій говориться, що "[особливе право] застосовується незалежно від відповідності цієї бази даних умовам надання охорони авторським правом чи іншими правами. Крім того, воно застосовується незалежно від відповідності змісту цієї бази даних умовам надання охорони авторським правом чи іншими правами. Охорона баз даних на підставі [особливого права] не завдає шкоди існуючим правам, які стосуються їхнього змісту". Це детальніше описується в пункті (45) Преамбули, згідно з яким "право заборони неправомочного виймання і/чи повторного використання жодним чином не є поширенням охорони авторського права на звичайні факти або дані", та в пункті (46) Преамбули, у якому говориться, що "існування права заборони неправомочного виймання і/чи повторного використання всіх або значної частини творів, даних або матеріалів з бази даних не повинне спричиняти створення нового права на самі твори, дані або матеріали". Також, у пункті (18) Преамбули говориться таке: "Зважаючи на те, що ця Директива не порушує свободи авторів вирішувати, чи дозволяти, або яким чином дозволяти включати свої твори до бази даних, зокрема, чи є даний дозвіл виключним, чи ні; зважаючи на те, що охо-

рона баз даних особливим правом не завдає шкоди існуючим правам, які стосуються їхнього змісту, і, зважаючи на те, що, зокрема, якщо автор або власник суміжного права дозволяє включити деякі зі своїх творів або матеріалів до бази даних на підставі невиключної угоди, третя сторона може використовувати ці твори або матеріали за обов'язковою згодою автора або власника суміжного права без застосування особливого права автора бази даних на заборону таких дій, за умови, що ці твори або матеріали не будуть вийматися з бази даних або повторно використовуватися на її основі".

Зв'язок з охороною авторського права — та іншими правами інтелектуальної власності, і т.п. — також розглядається в Статті 13, у якій як стосовно охорони авторського права, так і особливого права згідно з Директивою, говориться, що "Директива не завдає шкоди положенням, що стосуються, зокрема, авторського права, прав, пов'язаних з авторським правом, чи будь-яких інших прав або зобов'язань, які стосуються даних, творів або інших матеріалів, включених до бази даних, патентних прав, товарних знаків, прав на промисловий зразок, охорони національних скарбів, законів про порушення свободи конкуренції та недобросовісну конкуренцію, виробничих секретів, безпеки, конфіденційності, охорони інформації та приватного життя, доступу до офіційних документів та договірного права".

Правозастосування. Директива не містить детальних положень стосовно правозастосування охорони, але в Статті 12 говориться, що "Держави-члени повинні надавати відповідні засоби правового захисту,

які стосуються порушень прав, передбачених у цій Директиві".

Одержувачі охорони. Одержувачі охорони на підставі особливого права зазначені в Статті 11(1) і (2), згідно з якою це право "повинне застосовуватися до баз даних, автори яких або власники прав є громадянами Держави-члена або мають постійне місце проживання на території Співтовариства, та до "компаній і фірм, що засновані відповідно до закону Держави-члена і мають зареєстровану контору, центральне управління або основне комерційне підприємство на території Співтовариства; однак, якщо така компанія чи фірма має тільки зареєстровану контору на території Співтовариства, її операції повинні бути дійсно пов'язані на постійній основі з економікою Держави-члена". Стаття 11(3) доручає Раді, яка діє за пропозицією Європейської Комісії, укласти угоди про поширення особливої охорони на бази даних, створені в третіх країнах, які не охороняються на підставі перших двох параграфів цієї Статті. Директива роз'яснює в цьому відношенні, що термін будь-якої охорони, поширеної на бази даних на підставі цієї процедури, не повинен перевищувати термін, доступний у відповідності зі Статтею 10, згадану вище. Крім того, пункт (56) Преамбули передбачає, що угоди про поширення охорони повинні укладатися "тільки, якщо такі треті країни надають порівнянну охорону базам даних, створеним громадянами Держави-члена або особами, що мають постійне місце проживання на території Співтовариства".

Заключні положення. Особлива охорона застосовується до всіх баз

даних, створення яких було закінчено не пізніше ніж за 15 років до 1 січня 1998 р., і які на цю дату відповідають вимогам надання охорони на підставі особливого права.

Національне законодавство. Положення Директиви про бази даних повинні бути імplementовані в національне законодавство Держав-членів Європейського Союзу до 1 січня 1998 р. (Стаття 16 (1)). Держави-члени Європейського Союзу та Європейської економічної зони прийняли або внесли виправлення до законодавства з метою імplementації Директиви про бази даних. До законодавств Данії, Фінляндії, Ісландії, Норвегії і Швеції, які з 1960/1961 років містили положення про так звані правила каталогів, що охороняли такі продукти, як компіляції даних і т.п., які не відповідали умовам надання охорони авторського права, також були внесені зміни у зв'язку з прийняттям Директиви.

Крім того, нові країни-члени, які недавно вступили до Європейського Союзу, мають законодавство, яке стосується охорони неоригінальних баз даних: Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина і Словенія.

Крім вищезгаданих країн, закон про авторське право Мексики охороняє неоригінальні бази даних.

У цій частині досліджується законодавство країн Європейської економічної зони, які не є членами Європейського Союзу, вищезгаданих країн-кандидатів та Мексики.

Правовий вид охорони. Положення про права, що поширюються на неоригінальні бази даних (які надалі називаються "право на базу даних"), містяться в законах про

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

авторське право більшості досліджених країн, крім Польщі, яка прийняла окреме законодавство. У законах про авторське право Угорщини, Ісландії, Норвегії і Словенії положення про охорону авторів баз даних знаходяться в розділах, що стосуються пов'язаних або суміжних прав. (У законі Норвегії ці права називаються "інші права".) У законах Чеської Республіки, Естонії, Латвії, Ліхтенштейну, Литви, Мальти і Словаччини положення про право на базу даних розташовані у спеціальних розділах, окремо від розділів про авторське право або суміжні права. У законах Чеської Республіки, Латвії, Ліхтенштейну, Литви, Мальти і Словаччини використовується термін "особливий" для опису виду охорони.

Положення про поширення охорони на неоригінальні бази даних у законі про авторське право Мексики містяться в главі, що стосується комп'ютерних програм і баз даних у розділі з назвою "Охорона авторського права".

Предмет охорони і критерії. Законодавство нижченаведених країн містить критерій про значні вкладення у створення бази даних як підставу для охорони: Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Польща, Словаччина і Словенія. Закон Латвії передбачає, що значний якісний або кількісний вклад може бути зроблений у формі фінансових ресурсів або витрат часу й енергії. Закон Литви зазначає, що вклад може бути інтелектуальним, фінансовим або організаційним.

Згідно з законом Норвегії предметом охорони є формула, каталог, таблиця, програма, база даних чи подібна робота, у якій скопійова-

на велика кількість пунктів інформації, або яка є результатом значного вкладу. Закон Ісландії згадує списки, таблиці, форми, бази даних і подібні роботи, які містять значне зібрання інформації або які є результатом значного вкладу.

Закони Естонії, Ісландії, Польщі і Словенії явно зазначають, що право на базу даних не застосовується до комп'ютерних програм, які використовуються для створення або функціонування баз даних.

Згідно з законом Мексики бази даних, які не є оригінальними, все одно підлягають охороні. У розглянутому законі відсутні положення про критерії охорони.

Власник прав. Згідно з законами Угорщини, Латвії, Польщі і Словаччини автором бази даних, який повинен бути початковим власником прав, є особа, що бере на себе ініціативу і/або ризик вкладення. Коли закон Польщі згадує автора бази даних, це визначення також включає його правонаступника. Закони Естонії й Литви передбачають, що правами володіє особа, яка зробила значний вклад. Закони Латвії, Польщі і Словаччини встановлюють, що поняття автор включає як фізичну, так і юридичну особу. Закони Ісландії, Ліхтенштейну, Мальти, Норвегії і Словенії зазначають, що особа, яка створює базу даних і т.п., повинна володіти правами. Закон Чеської Республіки визначає автора бази даних як фізичну або юридичну особу, яка з власної ініціативи скопійовала базу даних, або для якої база даних була скопійована іншою особою чи організацією.

У законі Словенії зазначається, що, якщо база даних створена працівником при виконанні своїх обов'язків або за розпорядженням

його роботодавця, або якщо вона створена особою за договором на замовлення, вважається, що виключні права на таку базу даних виключно й без обмежень передаються роботодавцю або замовнику, якщо інше не передбачено договором.

Закон Мексики визначає, що бази даних, які не є оригінальними, охороняються для виключного користування особи, що їх розробила.

Надані права. Закони нижченаведених країн надають автору бази даних права заборони виймання і/чи повторного використання всього чи значної частини змісту його бази даних: Чеська Республіка, Естонія, Латвія, Ліхтенштейн, Мальта, Польща і Словаччина. Закони Чеської Республіки, Латвії, Ліхтенштейну, Мальти, Польщі і Словаччини роз'яснюють, що "*значна частина*" оцінюється в якісному і/або кількісному вимірі. Закон Литви надає автору бази даних права здійснювати або дозволяти постійне чи тимчасове перенесення всього чи значної частини змісту бази даних на інший носій будь-якими засобами або в будь-якій формі, та будь-який вид удоступнення для широкого загалу всього чи значної частини змісту бази даних шляхом поширення копій, прокату, передачі по мережі чи інших видів передачі.

Законодавство Ісландії й Норвегії надає автору бази даних виключні права розпоряджатися відповідним продуктом у цілому або його значною частиною шляхом створення його копій і публікації або удоступнення для широкого загалу.

Закон Угорщини встановлює, що необхідно одержувати дозвіл автора бази даних, якщо весь чи значна частина змісту бази даних (а) відтворюється шляхом створення копій

(що надалі називається "*виймання*"), або (b) удоступнюється для широкого загалу шляхом поширення копій бази даних або її обнародування для широкого загалу (що надалі називається "*повторне використання*"). Поширення означає введення в обіг шляхом продажу або передачі права власності в будь-якій іншій формі, імпортування в країну з метою введення в обіг та прокат.

Закон Словенії встановлює, що автор бази даних має виключні права на копіювання, поширення копій, прокат копій, удоступнення для широкого загалу та інші види обнародування для широкого загалу своєї бази даних. Охорона застосовується до всього змісту бази даних або до кожної якісно й кількісно значної частини змісту.

Крім того, законодавство Чеської Республіки, Угорщини, Ісландії, Латвії, Ліхтенштейну, Литви, Мальти, Норвегії, Польщі, Словаччини і Словенії передбачає, що багаторазове і систематичне виймання і/або повторне використання незначних частин змісту бази даних, що припускає дії, які суперечать нормальному використанню цієї бази даних або невинновато завдають шкоди законним інтересам автора бази даних, не дозволяється.

Закони нижченаведених країн встановлюють, що охорона баз даних не поширюється на офіційний відкритий прокат: Чеська Республіка, Естонія, Латвія, Ліхтенштейн, Мальта і Словаччина. Закон Польщі заявляє, що прокат баз даних не є вийманням або повторним використанням даних.

Закон Ліхтенштейну передбачає, що перший продаж копії бази даних у державі-члені Угоди про Європейську економічну зону влас-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ником прав або за його згодою вичерпує право на контроль перепродажів цієї копії в Європейській економічній зоні. Естонія, Литва, Мальта і Норвегія передбачають загальне вичерпання права на контроль перепродажів цієї копії або права на поширення після першого продажу або передачі права власності. Закон Норвегії також встановлює, що право на прокат не вичерпується. Закони Естонії й Польщі передбачають, що положення про регіональне вичерпання права на контроль перепродажів бази даних наберуть чинності після вступу цих країн до Європейського Союзу. Закон Чеської Республіки встановлює, що право на поширення, крім прав на прокат і здавання в оренду, вичерпується в країні після першого продажу або іншої передачі права власності. Закон Угорщини передбачає вичерпання права на поширення, однак, не завдаючи шкоди правам на прокат, здавання в оренду та імпорт. Закон Ісландії дозволяє продаж, здавання в оренду, прокат або інші засоби публічного поширення копій опублікованих баз даних. Закон Латвії встановлює, що право на контроль перепродажів бази даних у цій країні вичерпується після першого продажу. Закон Словенії передбачає загальне вичерпання права на поширення після першого продажу копії в країні, не завдаючи шкоди праву на імпорт.

Закони нижченаведених країн явно заявляють, що права автора бази даних можуть передаватися, переуступатися або надаватися на підставі договірної ліцензії: Чеська Республіка, Естонія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Польща, Словаччина і Словенія.

Згідно з законом Мексики надані права, що стосуються форми вираження структури бази даних, є виключними правами на дозвіл або заборону нижченаведеного:

- (1) постійне або тимчасове відтворення, повністю чи частково, будь-якими засобами й у будь-якій формі;
- (2) переклад, адаптація, перегруповання або модифікація будь-яким іншим способом;
- (3) поширення оригіналу або копій;
- (4) обнародування для широкого загалу;
- (5) відтворення й поширення або обнародування для широкого загалу результатів дій, згаданих у підпараграфі (2) вище.

Положення закону про вичерпання права на поширення встановлює, що право на поширення баз даних вичерпується після першого санкціонованого продажу оригіналу або копій, крім права на прокат. Власник економічних прав може вільно, з урахуванням положень цього закону, передавати свої економічні права чи надавати виключні або невиключні ліцензії на використання.

Права й обов'язки законних користувачів. Закони нижченаведених країн містять положення про права законного користувача: Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Ісландія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Норвегія, Польща, Словаччина і Словенія. Більшість цих законів також передбачає зобов'язання законного користувача.

Виключення й обмеження. Закони нижченаведених країн включають виключення й обмеження прав автора бази даних (а) для приватного використання змісту неелектронної бази даних; (б) для цілей ілюстрації для

навчання або наукового дослідження, якщо зазначене джерело, і в обсязі, виправданому поставленою некомерційною метою; і (с) для цілей суспільної безпеки або адміністративної чи судової процедури: Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Польща і Словаччина.

Крім того, закон Чеської Республіки виключає з охорони баз даних офіційні документи, такі як правове регулювання, рішення, державні документи, загальнодоступні реєстри й зібрання їхніх записів, а також офіційні проекти офіційних документів та іншу підготовчу офіційну документацію, включаючи офіційні переклади таких документів, публікації Палати депутатів і Сенату, меморіальна хроніка муніципалітетів (муніципальна хроніка), державні символи і символи органів регіонального самоврядування, та інші такі матеріали, де існують суспільні інтереси для їхнього виключення.

Законодавчі акти, адміністративні положення, рішення суду та інші рішення державних органів не охороняються Законом про авторське право Норвегії. Це також стосується пропозицій, звітів і інших документів, що стосуються здійснення державної влади, і які прийняті органом державної влади, призначеними державою радою чи комітетом, або опубліковані державними органами. Подібним чином, офіційні переклади таких текстів не охороняються цим Законом. Виключення й обмеження прав на бази даних у законодавстві Ісландії й Норвегії встановлюються шляхом посилань на положення в законах про авторське право, які застосовуються з відповідними змінами.

У цьому відношенні закон Ісландії посиляється на всі положення в Главі 2 Закону, яка стосується виключень і обмежень, тоді як положення закону Норвегії посиляються на кілька окремих положень. Обмеження і виключення певною мірою відрізняються в двох законах, але ті, що містяться в обох законах, стосуються копіювання для приватного використання, крім електронної форми, копіювання для освітньої діяльності, репрографічного й іншого копіювання, копіювання в бібліотеках і архівах, копіювання для інвалідів, компіляції для освітнього використання, демонстрації копій, публічних заходів, цитування, повідомлення останніх новин, державної адміністративної або судової процедури та телевізійного мовлення і радіомовлення. Обмеження, що стосуються даних у закладах охорони здоров'я, і т.п., містяться тільки в законі Норвегії.

У розглянутих законах Мексики і Словенії немає виключень або обмежень, які окремо стосуються прав авторів баз даних.

Термін охорони. Згідно з законами Чеської Республіки, Естонії, Угорщини, Ісландії, Латвії, Ліхтенштейну, Литви, Мальти, Норвегії, Польщі, Словаччини і Словенії термін охорони діє п'ятнадцять років з моменту завершення створення; у випадку бази даних, яка доступна для широкого загалу будь-яким способом до закінчення п'ятнадцятирічного терміну, термін охорони цим правом діє п'ятнадцять років з моменту першого удосконалення для широкого загалу.

Законодавчі акти, адміністративні положення, рішення суду та інші рішення державних органів не охороняються Законом про авторське право Норвегії. Це також стосується пропозицій, звітів і інших документів, що стосуються здійснення державної влади, і які прийняті органом державної влади, призначеними державою радою чи комітетом, або опубліковані державними органами. Подібним чином, офіційні переклади таких текстів не охороняються цим Законом. Виключення й обмеження прав на бази даних у законодавстві Ісландії й Норвегії встановлюються шляхом посилань на положення в законах про авторське право, які застосовуються з відповідними змінами.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ють, що будь-яка значна зміна змісту бази даних, у результаті якої база даних вважається значним новим вкладом, надає право базі даних, отриманій у результаті такого вкладу, на власний термін охорони.

Термін охорони згідно з законом Мексики діє п'ять років. Закон чітко не встановлює, з якого часу починає діяти цей термін, але здається, що контекст вказує, що він починає діяти з моменту створення бази даних.

Зв'язок з охороною авторського права та інших прав. Закони Чеської Республіки, Естонії, Угорщини, Ісландії, Латвії, Ліхтенштейну, Мальти, Норвегії, Словаччини і Словенії встановлюють, що право на базу даних застосовується незалежно від відповідності цієї бази даних або змісту цієї бази даних умовам надання охорони авторським правом чи іншими правами.

Закони Чеської Республіки, Угорщини, Ісландії, Ліхтенштейну, Литви, Норвегії і Словенії передбачають, що право на базу даних не завдає шкоди існуючим правам, що стосуються її змісту.

Закон Польщі встановлює, що особлива охорона баз даних поширюється на бази даних, за винятком тих, які є творами у значенні Закону про авторське право і суміжні права. Крім того, право на базу даних не порушує охорону змісту бази даних, надану, згідно з Законом про авторське право і суміжні права, або охорону будь-яких елементів, з яких складається база даних, надану згідно з положеннями про винаходи, товарні знаки, промислові зразки, позначення походження, положеннями про недобросовісну конкуренцію, таємниці які охороняються законом, охорону особистих даних,

нормами цивільного і трудового законодавства.

Правозастосування. Закони нижченаведених країн містять положення, що стосуються правозастосування права на базу даних: Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Ісландія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Норвегія, Польща і Словенія.

Одержувачі охорони за межами країни. Нижченаведені країни надають право на базу даних авторам баз даних, які є громадянами або мають постійне місце проживання в Державі-члені Європейського співтовариства чи Європейського Союзу або Державі-учасниці Угоди про Європейську економічну зону: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія і Польща.

Закон Естонії встановлює, що охорона баз даних поширюватиметься на держави Європейського Союзу й на територію Європейської економічної зони після вступу цієї країни до Європейського Союзу.

Закони нижченаведених країн встановлюють, що бази даних можуть також охоронятися на підставі міжнародних договорів або угод, або на принципі взаємності: Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Ісландія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Норвегія, Польща, Словаччина і Словенія.

Закон Мексики не містить конкретних положень про міжнародний масштаб охорони неоригінальних баз даних.

Реєстрація. Закони Мексики і Словенії передбачають можливість реєстрації бази даних або депонування копії бази даних в урядовому чи іншому державному органі.

Проведений аналіз регіонального і національного законодавства щодо охорони права інтелектуальної влас-

ності на неоригінальних бази даних може бути корисним у законодавчій діяльності. ◆

Список використаних джерел:

1. Чеська республіка: Закон № 121/2000 від 7 квітня 2000 р. про авторське право, права, пов'язані з авторським правом, та про внесення виправлень до деяких законів (Закон про авторське право).
2. Естонія: Закон про авторське право (від 11 листопада 1992 р., з останніми виправленнями, внесеними Законом від 6 травня 2002 р.).
3. Угорщина: Закон № LXXVI від 1999 р. про авторське право, з виправленнями, внесеними Законом № XLVIII від 2001 р. про промислові зразки і Законом LXXVII від 2001 р.
4. Ісландія: Закон про авторське право, № 73, від 29 травня 1972 р., з останніми виправленнями, внесеними Законом № 60, від 19 травня 2000 р.
5. Латвія: Закон про авторське право (від 6 квітня 2000 р.).
6. Ліхтенштейн: Закон від 19 травня 1999 р. про авторське право і суміжні права (Закон про авторське право).
7. Литва: Закон про авторське право і суміжні права (№ VIII-1185 від 18 травня 1999 р., з виправленнями, внесеними Законом № VIII-1886, від 20 липня 2000 р.).
8. Мальта: Закон про авторське право, 25.04.2000, № XIII.
9. Мексика: Федеральний закон про авторське право (дата набрання чинності: 24 березня 1997 р.).
10. Норвегія: Закон № 2 від 12 травня 1961 р. про авторське право на літературні, наукові й мистецькі твори, і т.д., з наступними виправленнями, останні від 16 квітня 1999 р.
11. Польща: Закон від 27 липня 2001 р. про охорону баз даних.
12. Словацька республіка: Закон про авторське право, Закон № 383/1997 від 5 грудня 1997 р., зі змінами і виправленнями, внесеними Законом № 234/2000 від 20 червня 2000 р.
13. Словенія: Закон про авторське право і суміжні права від 7 квітня 1995 р., з доповненнями і виправленнями, внесеними в січні та квітні 2001 р.

Олександр Швець,
науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності АПРН України

ЗАКОН ОДИН ДЛЯ ВСІХ

Оскільки питання, що вирішує Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, в своїй більшості, безпосередньо відносяться тим чи іншим чином до регулювання відносин між суб'єктами господарювання (телеорганізаціями, провайдерами програмної послуги), що використовують в своїй діяльності об'єкти інтелектуальної власності (передачі, програми організацій мовлення, логотипи, інше) актуальним є розгляд питання щодо легітимності окремих рішень Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. І, зокрема, розгляд їх як таких, що суперечать чинному законодавству — як такі, що не вступили в законну силу через порушення процедури прийняття таких рішень (а саме державної реєстрації та оприлюднення).

Щоб вірно розуміти необхідність дотримання певної процедури прийняття таких рішень, необхідно мати чітке уявлення щодо наведених нижче рішень Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та їх приналежності до регуляторних нормативно-правових актів.

Відповідно до Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарсь-

кої діяльності" N 1160-IV від 11.09.2003 року, (стаття 1 "Визначення термінів") встановлено поняття регуляторного акта: *"регуляторний акт — це: прийнятий уповноваженим регуляторним органом нормативно-правовий акт, який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання;*

прийнятий уповноваженим регуляторним органом інший офіційний письмовий документ, який встановлює, змінює чи скасовує норми права, застосовується неодноразово та щодо невизначеного кола осіб і який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, незалежно від того, чи вважається цей документ відповідно до закону, що регулює відносини у певній сфері, нормативно-правовим актом;"

Виникає закономірне питання, чи відносяться рішення, прийняті На-

ціональною радою України з питань телебачення і радіомовлення, до регуляторних нормативно-правових актів?

Тим же Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" N 1160-IV від 11.09.2003 року у ст. 1 "Визначення термінів", абзац четвертий встановлено перелік регуляторних органів: *"регуляторний орган — Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інший державний орган, центральний орган виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також посадова особа будь-якого із зазначених органів, якщо, відповідно до законодавства, ця особа має повноваження одноособово приймати регуляторні акти. До регуляторних органів також належать територіальні органи центральних органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації, некомерційні самоврядні організації, які здійснюють керівництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо ці органи, установи та організації відповідно до своїх повноважень приймають регуляторні акти;"*

Отже, враховуючи положення цього Закону, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення є регуляторним органом, який видає регуляторні нормативно-правові акти.

До рішень Національної ради з питань телебачення і радіомовлен-

ня, що є найбільш актуальними саме для провайдерів програмної послуги, слід віднести:

1. Рішення № 357 "Про затвердження інструкції про видачу, продовження, переоформлення та видачу дубліката ліцензії провайдера програмної послуги" від 19.04.2006 року Протокол №19;
2. Рішення № 1593 "Про порядок визначення каналів конвертації" від 14.11.2007 року Протокол №42;
3. Рішення № 1787 "Про затвердження порядку ліцензування мовлення (кабельного) та здійснення ретрансляції телерадіопрограм і радіопередач" від 12.12.2007 року Протокол №48;
4. Рішення № 30 "Правила формування універсальної програмної послуги в пакетах програм провайдера програмної послуги" від 17.01.2007 року Протокол №1;
5. Рішення № 811 "Порядок прийому ліцензійної документації"; від 11.10.2006 м. Київ Протокол № 37
6. Рішення № 148 "Порядок проведення перевірок телерадіоорганізацій і провайдерів програмної послуги України" від 22.03.2006 року Протокол № 12.

Перелічені вище рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі рішення), відносяться за своїм змістом до регуляторних нормативно-правових актів, (як передбачено законодавством, так і зі слів самих авторів, див. сайт Нацради), дія яких розповсюджується на невизначене коло осіб, що віднесені до суб'єктів господарювання та створює для останніх права і обов'язки.

Крім того, ці рішення розраховані на багаторазове використання.

Зараз не стоїть на меті аналіз самих рішень, хоча окремі їх норми розширюють перелік обов'язків учасників правовідносин всупереч чинному Закону. Мова йде про аналіз саме питань процедури.

Положеннями абзацу 1, ч. 9, ст. 24 ЗУ "Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення" встановлено, що: *"Усі рішення Національної ради оприлюднюються не пізніше 10 днів після їх прийняття."* *"Прийняті Національною радою рішення індивідуальної дії набувають чинності з дня їх прийняття."*, щодо рішень Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, які мають нормативно-правовий характер: *"Рішення Національної ради, які мають нормативно-правовий характер, набувають чинності з дня їх оприлюднення. ("Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення")"*.

Відповідно до Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" № 1160-IV від 11 вересня 2003 року статтею 12 встановлено два офіційні видання. ("Офіційний вісник" та "Урядовий кур'єр")

Таким чином, законодавець чітко визначив момент вступу в дію нормативно-правових актів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення — з моменту їх оприлюднення.

Але Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, в супереч чинному законодавству України, своїм рішенням № 103 від 08.02.2006 року "Про "Вісник Національної ради України з пи-

тань телебачення і радіомовлення"" встановлює, що офіційним друкованим органом, в якому публікуються її нормативно-правові акти, є саме вищевказаний вісник.

Правовий аналіз положень Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" № 1160-IV від 11.09.2003 року, аналіз положень Конституції України дозволяє зробити висновки, що порядок опублікування рішень Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, що мають нормативно-правовий характер, врегульовано виключно Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

Положеннями абзацу 3 ст. 12 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" № 1160-IV від 11.09.2003 року встановлено, що регуляторні акти, прийняті Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, як регуляторним органом, згідно ст.1 цього ж таки Закону, офіційно опубліковуються тільки в двох виданнях: *"Офіційний вісник" та газеті "Урядовий кур'єр"*, не пізніше десятиденного терміну після їх *державної реєстрації* або прийняття та підписання у випадку, коли такі акти не потребують державної реєстрації: *"Регуляторні акти, прийняті Національним банком України, Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, іншими державними органами, центральними органами виконавчої влади, державними спеціалізованими установами та організаціями, некомерційними самоврядними організаціями, які здійснюють керів-*

ництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також їх посадовими особами, офіційно оприлюднюються в "Офіційному віснику" та у газеті "Урядовий кур'єр" не пізніше як у десятиденний строк після їх державної реєстрації або прийняття та підписання, у випадку, якщо ці регуляторні акти не підлягають державній реєстрації."

Якщо публікація таких регуляторних чи нормативно-правових актів пройшла в інших, ніж вказані вище виданнях, приміром, "Вісник Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення", то така публікація можлива, але вона не тягне за собою введення в дію опублікованих таким чином рішень.

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, в порушення ст. 24 Закону України "Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення" від 01.03.2006 р. за N 538/97-ВР та ст. 12 Закону України "Про основи регуляторної політики в сфері господарської діяльності" N 1160-IV від 11.09.2003 р., та не виконуючи вимог вищенаведених Законів України не опублікувала в офіційних виданнях, "Офіційний вісник" та газеті "Урядовий кур'єр" в десятиденний термін після прийняття та підписання своїх регуляторних нормативно-правових актів, що наведені у вищезазначеному переліку. Отже, можна вважати, що ці рішення є такими, що не вступили в законну силу.

Оскільки Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення приймає регуляторні нормативно-правові акти, окрім пуб-

лікації в офіційних виданнях, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення відповідно до положень Закону України "Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення", а саме ст. 1 "Статус Національної ради":

"Національна рада є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень..." зобов'язана проводити державну реєстрацію своїх рішень, відповідно до вимог Указу Президента України від 03.10.1992 № 493/92 "Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади" У п. 1 цього Указу закріплено: "Установити, що з 1 січня 1993 року нормативно-правові акти, які видаються міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами господарського управління та контролю і які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, підлягають державній реєстрації.";

п. 2 цього Указу: "Державну реєстрацію здійснюють: нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю — Міністерство юстиції України;"

Відповідно до Указу Президента України та на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731 "Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-пра-

вових актів міністерств та інших органів виконавчої влади", Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення зобов'язана реєструвати прийняті нею рішення, які підлягають під статус нормативно-правових актів, у Міністерстві юстиції України як нормативно-правові акти, що зачіпають права, свободи та законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер.

Статтею 2-1 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731 "Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади" встановлено:

"Міністерствам, іншим органам виконавчої влади, органам господарського управління та контролю:

- *своєчасно подавати на державну реєстрацію нормативно-правові акти, вказані у пункті 1 цієї постанови;*
- *забезпечити постійний перегляд виданих нормативно-правових актів з метою приведення їх у відповідність з Конституцією та законами України, іншими актами законодавства, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням*

практики Європейського суду з прав людини;

- *не допускати випадків направлення на виконання нормативно-правових актів, що не пройшли державну реєстрацію та не опубліковані в установленому законодавством порядку.*

2¹. Керівники міністерств та інших органів виконавчої влади несуть персональну відповідальність за недотримання вимог цієї постанови."

Як видно з сайту Міністерства юстиції України, <http://www.minjust.gov.ua/>, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення зареєструвала лише один документ з 2002 року: "Рішення від 07.07.2003 № 22 "Про затвердження Положення про порядок ліцензування телерадіомовлення"".

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що на цей час Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення не дотримується порядок державної реєстрації та оприлюднення власних нормативно-правових актів регуляторного характеру, що свідчить про можливість визнання їх нелегітимними. ♦

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗА КОРДОНОМ

Борис Прахов,
*завідувач відділом промислової власності
НДІ інтелектуальної власності АПРН України,
кандидат юридичних наук*

Складний комплекс явищ, що відображають стан та тенденції економіки України та інших країн на світових ринках, зміну форм та масштабів їх економічного та науково-технічного співробітництва, а також еволюцію регулюючого державно-правового впливу на науково-технічний прогрес та міжнародну торгівлю — всі ці об'єктивні фактори, що проявляються останнім часом, висувають власні задачі вдосконалення діяльності з правового забезпечення зовнішньо-економічної діяльності, зокрема, експорту (особливо після вступу України до СОТ), посилення її ефективності. Перед вітчизняними органами державного управління та суб'єктами господарювання сьогодні постає широке коло традиційних та абсолютно нових господарських та юридичних проблем. Серед них можна виділити шість найбільш значних, кожна з яких містить у собі низку локальних.

Першою слід зазначити проблему вдосконалення патентної та патентно-експортної політики, як фундаменту всієї практичної діяльності органів державного управління та суб'єктів господарювання з правового забезпечення експорту. Будь-який напрям господарської політики полягає в її сут-

ності та змісті, в науково-обґрунтованому визначенні принципів та відповідних цим принципам форм, задач, змісті діяльності держави. У даному випадку мова йде про точне та оптимальне визначення цілей, форм (напрямів), методів та засобів патентної та договірної роботи із захисту прав та інтересів українських суб'єктів господарювання, з урахуванням тенденцій світової економіки та задач господарського співробітництва України з країнами світового ринку.

Науково-обґрунтована патентна та патентно-експортна політика є міцною базою законодавчої, організаційно-господарської та договірної роботи. Вона повинна бути покладена в основу всієї діяльності науково-технічних та промислових організацій, починаючи від розробки нових об'єктів техніки та технології, з урахуванням їх можливо-го експорту, та закінчуючи самим експортом виробів та ліцензій на іноземні ринки. Виходячи з неї, повинні формуватися найважливіші принципи та правила роботи господарських організацій в Україні та закордоном, які стосуються: встановлення техніко-економічного рівня винаходів, що обираються для патентування закордоном; розподілу масиву охороноздатних технічних рішень на патентовані та

ЗАХИСТ ПРАВ

незапатентовані (що реалізуються як секретні "ноу-хау") за кордоном; здійснення патентування з урахуванням заздалегідь встановлених господарських цілей та підрахованої економічної ефективності; вибору країн патентування відповідно до реально оцінених на перспективу потоків товарного та ліцензійного експорту; випробування національних або регіональних охоронних документів на винаходи; використання способів міжнародної процедури патентування на основі оцінки переваг діяльності інституціональних установ тощо.

Удосконалення патентно-експортної політики, крім того, вимагає визначення принципів та правил із: встановлення контролю за іноземними ринками, визначення ефективних засобів та методів його проведення для підтримання української патентної монополії; прийняття рішень стосовно експорту товарів або ліцензій з урахуванням не тільки факту юридичного захисту цих об'єктів, але і торговельно-політичних, комерційних та інших міркувань; застосування всього арсеналу договірних засобів захисту експортера; використання судових та несудових методів та засобів розв'язання патентних конфліктів під час експорту і т.д. На деякі аспекти цієї політики до останнього часу, на жаль, не зверталось належної уваги. [1]

Одним із можливих та ефективних шляхів внесення практичного аспекту до системи правового регулювання діяльності в сфері технологій є вітчизняне законодавство, як прийняте, (наприклад, Закон України "Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій"), так і те, яке вимагає негайного прийняття — закон "Про

особливості введення у цивільний обіг об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням коштів державного та/або місцевого бюджету, спеціальних фондів та державних фондів цільового призначення". [1] Положення цих актів спрямовані або будуть спрямовані у разі прийняття на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, у тому числі об'єктів промислової власності, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні об'єкти технологій.

Метою другого закону є формування механізму державного регулювання розподілу прав на об'єкти промислової власності, створених з використанням державних коштів та стимулювання зі створення та використання об'єктів промислової власності.

Прийняття другого закону забезпечить не тільки цивілізовані шляхи передання технологій і введення у цивільний обіг об'єктів промислової власності, але і потужне джерело коштів для наукової сфери від реалізації інновацій, на які існує реальний попит у виробничій сфері та за кордоном.

Під час продажу за кордон українських машин, приладів, обладнання та інших товарів вельми чисельні випадки, коли експорт продукції здійснюється без урахування його правового значення. Відповідно, знижується ефективність експортних операцій. До числа важливіших організаційно-правових заходів, пов'язаних із забезпеченням експортних операцій, суб'єктів господарювання, відноситься патентування вітчизняних винаходів за кордоном. [2]

Друга проблема — підвищення якості оперативно-господарської роботи з патентного та договірної забезпечення експорту.

Далеко не завжди діяльність міністерства, відомства, підприємства та організації у цій сфері характеризується достатньою глибиною та ефективністю. На жаль, склався навіть деякий стереотип недоцінки, що зазначені у літературі з винахідництва. Їх переборювання є суттєвим резервом підвищення загального рівня роботи.

Наприклад, недостатньо обґрунтований відбір винаходів для патентування за кордоном призводить до подальшого швидкого зняття їх з патентного захисту та абсолютно некорисні витрати валютних ресурсів (причому у значних розмірах). Помилки в експертизі експертних об'єктів на патентну чистоту можуть призвести до серйозних комерційних ускладнень. Неприйняття швидких та дієвих заходів проти порушників українських патентів відбивається на результатах комерційної роботи зовнішньоторговельних об'єднань і т.д.

Важливого значення набуває вирішення третьої проблеми — розвитку системного та комплексного підходу до юридичного забезпечення експортних операцій. Все сильніше відчувається необхідність посилення функціонального зв'язку та взаємодії двох галузей народного господарства — промисловості та зовнішньої торгівлі. Юридичний захист експорту являє собою багатосторонню за направленістю та складну за змістом систему взаємодоповнюючих один одного патентних та договірних заходів.

Практика роботи промислових та зовнішньоторговельних органів та організацій спирається на такі ефек-

тивні форми взаємодії, як взаємний обмін технічною та комерційною інформацією, спільне прийняття рішень та їх узгоджена реалізація.

Спільна (або узгоджена) розробка та проведення усіх господарсько-організаційних та договірних заходів, яка забезпечує їм у кожному випадку характер закінченої системи правової охорони, повинна розповсюджуватись на усі етапи патентної та експортної роботи, починаючи з відбору технічних рішень для патентування та закінчуючи веденням комерційних переговорів з іноземними фірмами, укладенням контрактів та реалізацією експортних операцій. Вона повинна охоплювати, по суті, усі форми правоохоронної діяльності, включаючи патентування винаходів за кордоном, перевірку патентної чистоти патентних об'єктів, здійснення патентного контролю на іноземних ринках, встановлення в експортних контрактах умов щодо захисту прав та інтересів об'єднань, розв'язання патентних суперечок з іноземцями і т.д.

Посиленню взаємодії промислових та зовнішньоторговельних органів та організацій може сприяти і нормативне розмежування функцій промислових та зовнішньоторговельних організацій, що стосуються, наприклад, обов'язків з визначення економічної ефективності патентування за кордоном, проведення патентного контролю на іноземних ринках та ряду інших моментів.

Четверта проблема — вдосконалення правового механізму забезпечення експорту, тобто сукупності юридичних форм регулювання відносин з його захисту. Мова йде про зміну, а деяких випадках, навіть перебудову чинного регулювання на основі застосування оптимальних,

ЗАХИСТ ПРАВ

найбільш ефективних у юридичному та господарському відношенні методів та засобів. Дану проблему слід, на наш погляд, розв'язувати у двох важливих напрямках: удосконалення нормативного регулювання відносин господарських органів та організацій між собою та іноземними особами; вдосконалення договірного регулювання відносин господарських організацій з іноземними контрагентами.

Подальше покращення організації справи багато в чому залежить від розвитку законодавства, що спирається на розроблену господарську політику та узагальнення накопиченого досвіду її застосування. Тут мається на увазі, передусім, зміна регулювання деяких сторін діяльності господарських органів та організацій, а в ряді випадків — і введення відсутньої регламентації. Настав час і для систематизації нормативних актів із забезпечення експорту.

Діючому законодавству у цій галузі притаманні недоліки, притаманні господарському законодавству в цілому. Це — багаточисельність актів, наявність у них ряду пробілів та застарілих положень, що не враховують новітні зміни в іноземному праві; велика кількість повторів та суто інформативного матеріалу про іноземне право; відсутність внутрішнього співвідношення окремих положень про використання різноманітних правових засобів, як єдиної системи заходів і т.д. [2].

Систематизація нормативного матеріалу може бути завершена виданням комплексного, зведеного нормативного акта. Він може доповнюватися конкретизуючими деталізуючими відомчими актами (Держдепартаментом інтелектуальної власності України, Головним уп-

равлінням зовнішньої торгівлі, Товариством промисловою палатою та ін.). Такий підхід забезпечить його стійкість і разом з тим розвиток основних положень в актах галузевого управління, що змінюються з еволюцією господарсько-економічної ситуації, та збагачення української практики на фоні процесів щодо реформування Господарського кодексу України це питання може бути вирішене.

Що стосується вдосконалення договірного регулювання, то для спрощення процесу єдності договірної практики могла б бути корисною розробка детальних формулярних умов. Їх призначення — стати можливою моделлю експортних контрактів.

П'ята проблема полягає у вдосконаленні — на підставі теоретичних висновків та оцінки господарської доцільності організаційних та майнових відносин промислових, науково-технічних установ та зовнішньоторговельних організацій, пов'язаних зі здійсненням правоохоронних заходів.

Розробці питань щодо правової природи взаємовідносин України (як держави, так і господарських організацій), а також відносин між промисловими та зовнішньоторговельними організаціями у вітчизняній літературі приділялося недостатньо уваги. На перший погляд, це не має особливого значення для правового забезпечення експорту, оскільки придбання, використання та захист патентних прав за кордоном регламентується нормами іноземного права, характер "внутрішньогосподарських" відносин не може на них впливати. Однак захист українського експорту, як буде показано, у ряді випадків безпосередньо пов'язаними з проблемами

вказаних правових відносин, які "проеціюються" на зовнішньоекономічні зв'язки.

Головна задача полягає у тому, щоб, з урахуванням принципів державного регулювання науково-технічного прогресу, вдосконалити відносини промислових організацій-розробників або продуцентів експортних об'єктів та зовнішньоторговельних об'єднань-експортерів. Одним із дуже важливих аспектів цих відносин є, наприклад, розподіл майнової відповідальності за постачання на зовнішній ринок патентно-нечистих об'єктів на основі "нормального" розподілу комерційних ризиків.

І нарешті, шоста проблема полягає у ефективному поєднанні правового захисту різноманітних об'єктів промислової власності, що відносяться до одного і того ж самого експортного об'єкта (комплексний захист).

У сучасній іноземній практиці все більше проявляється тенденція комплексного підходу фірм до встановлення охорони різноманітних елементів промислової власності (винаходів, промислових зразків, товарних знаків і т.д.), придбанню фірмами "блоку" промислових прав. І це не випадково. В умовах широкої практики обминання та анулювання окремих промислових прав одночасне їх придбання значно

підсилює всю систему забезпечувальних заходів, гарантуючи власнику збереження монопольного становища на ринку протягом строків, що виходять за межі дії окремих охоронних документів. [3]

Ефективність правового забезпечення експортних операцій може бути значно підвищена під час захисту за кордоном не тільки закладеного у виробі винаходу, а й також зовнішнього оригінального оформлення виробу (промислового зразка) та оригінальних позначень, під якими він випускається у продаж (товарних знаків та позначень походження). У такому випадку обминання, наприклад, іноземними конкурентами патентних прав може суттєво не вплинути на становище експортера, враховуючи наявність у нього інших виключних промислових прав на ці вироби, вже відомі ринку за своїм зовнішнім оформленням, товарно-позначковим маркуванням і т.д.

Хоча обов'язок комплексного правового захисту виробів у принципі передбачається у діючих актах, у законодавстві та на практиці постає проблема більш детального нормативного врегулювання, а головне — практичне проведення такого роду робіт. ♦

Список використаних джерел:

1. Дозорцев В. А. Понятие исключительного права // *Юридический мир*, 2000, № 3, 6.
2. Евдокимова В. Н. Комментарии к правилам рассмотрения и регистрации договоров об уступке патента и лицензионных договоров о предоставлении права на использование изобретения, промышленного образца, полезной модели. Комментарий к законодательству об охране интеллектуальной собственности. — М., 1997.
3. Корчагин А. Д., Золотых Н. И и др. Правовые аспекты передачи технологий на коммерческую основу. — М., ИМЦ, 2000.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Ігор Жиляєв,
*заступник завідувача секретаріатом Комітету
Верховної Ради України з питань науки і освіти,
доктор економічних наук*

Динамізм сучасного соціально-економічного розвитку країни актуалізував питання підвищення ефективності національної політики, її адекватності сучасним пріоритетам та проблемам розвитку країни. Слід зазначити, що останніми роками було видано багато наукових праць, підручників з питань стратегічного управління та державного управління. Проблеми стратегічного планування і управління аналізувалися багатьма іноземними вченими — економістами, такими як Ансофф І., Акофф Р., Абель Д., Портер М., Кінг У., Сарлофф Б., Кліланд А. тощо. Не менш монографій та посібників видано з питань забезпечення державної політики, зокрема — її аналізу. Однак, до цього часу відчувається певний дефіцит досліджень щодо правового забезпечення політики в умовах соціально-економічних трансформацій: не створено досконалої теоретичної моделі такої політики, не повною мірою визначено змістовні, структурні та функціональні особливості, не розроблено концептуальний механізм її формування та здійснення. Актуалізується про-

блема системно-структурного впорядкування регулюючих норм та механізмів, зафіксованих у стратегічних державних політико-правових актах, забезпечення відповідності заходів та інструментів державного управління змісту та особливостям соціально-економічних реформ, зокрема — в особливих (кризових) умовах.

Цього вимагає, по-перше, нагромадження країною потенціалу економічного зростання, що потребує відповідної адаптації системи державної політики до нових умов. По-друге, посилюється глобалізація суспільно-економічного життя¹. Втретє, збільшуються суспільні вимоги до державної влади щодо підтримки стабільності, уникнення дестабілізуючих криз, ризиків і загроз. Вчетверте, самі реформаційні процеси в країні вийшли на принципово новий рівень, який потребує підвищення системності, ефективності та прогнозованості подальшої суспільно-економічної модернізації. Це підвищує роль стратегічного управління трансформаційними процесами та вагу політико-правових рішень.

¹ Можна очікувати, що зазначене завдання лише актуалізується після оголошення вступу до Світової організації торгівлі, у подальшому — забезпечення приєднання до інших глобальних ініціатив.

Об'єктом аналізу роботи є аспекти законодавчого забезпечення стратегічного управління в умовах соціально-економічних трансформацій. Предмет — змістовні та структурно-інституціональні її характеристики прийняття стратегічних державних політико-правових рішень. Гіпотезою є те, що стратегічне управління повинно мати спеціальну підсистему управління, забезпечену законодавчо. Специфіка системи стратегічного управління в умовах трансформацій, по-перше, полягає в її орієнтуванні щодо проведення одночасних змін як в об'єкті управління, так і в його суб'єкті (як елементів структури, так і відносин між елементами). По-друге, суб'єкт і об'єкт управління повинні мати значний ступінь адаптації до нелінійних змін, нестандартних ситуацій. Втретє, важливого значення набуває стратегічна складова державної політики, оскільки тільки за умов послідовної, спрямованої на трансформації, сильної державної влади можна здійснювати реформи ефективно та з меншими втратами. Вчетверте, оскільки трансформаціям притаманні флуктуації, нелінійний різношвидкісний розвиток різних підсистем країни, суб'єкт управління повинен забезпечувати в цих умовах не тільки тотальні перетворення, але й формувати особливі режими регулювання соціально-економічною діяльністю в відокремлених регіональних і галузевих фрагментах.

Дослідження наукових проблем соціально-економічних трансформацій передбачає необхідність аналізу і оцінки еволюції поглядів на стра-

тегічну складову національної політики, її конкретних особливостей на різних етапах реформ.

Клейнер Г. та Петросян Д. визначали, що економічна політика² держави є однією із важливіших категорій економічної теорії та інструментом стратегічного макроекономічного управління [6]. Органи державної влади, як спеціальні політичні інститути повинні забезпечити: формулювання економічних, соціальних та інших цілей щодо забезпечення майбутніх потреб суспільства, їх релевантність потенціалу країни; формування механізмів та інструментів реалізації цих потреб. Такими чином, у загальному вигляді державна політика повинна на першому етапі забезпечити формування пріоритетів та завдань у вигляді офіційного документу із відповідним правовим статусом (політико-правового акта). На другому — сформувати систему заходів щодо її виконання. На третьому — забезпечити контроль за реалізацією рішень, корегування заходів. Виходячи з цього, якість політики визначається, по-перше, науково обґрунтованим вибором політичних цілей, завдань та пріоритетів, які віддзеркалюють суспільні потреби та перспективи розвитку, розробку дійових механізмів їх практичної реалізації. По-друге, визначається якістю (змістом, логікою та ясністю викладення і т.п.) самого документу, що відображає цю політику. Відомо, що соціально-економічні втрати від реалізації недосконалих стратегій у багато разів перевищують витрати з їх розробки.

² Лауреат Нобелівської премії Дж. Бьюкенен зазначав, що "Політика є складна система обміну між індивідами, у котрій останні колективно прагнуть до досягнення своїх приватних цілей, тому що не можуть реалізувати їх шляхом звичайного ринкового обміну" [1].

Сам довгостроковий характер соціально-економічної політики вимагає опори на прозору і зрозумілу суспільству стратегію. У 50-ті роки ХХ сторіччя в економічній теорії сформувалося уявлення про позитивну і нормативну політику держави. Позитивна політика характеризує те, що робиться фактично, тісно пов'язана з економічною реальністю, описує і аналізує її, прогнозує наслідки прийнятих інших рішень. Нормативна політика визначає, що публічна влада повинна робити для зростання національного добробуту, вона пов'язана з ціннісними орієнтаціями: формулюванням стратегічних цілей, принципів і норм втручання держави в економіку для вирішення завдань національного добробуту. Зазвичай між позитивною і нормативною політикою є певний розрив.

Політичні рішення легітимізуються у вигляді стратегічних політико-правових актів, які можна розглядати, як невід'ємні елементи суспільного договору (Social Contract). Встановлення для цих політико-правових актів статусу суспільного договору передбачає розбудову відповідних інститутів: громадського контролю діяльності влади — з одного боку, з іншого — громадської підтримки політики, яка проводиться владою. Стратегічні державні політико-правові акти можна розглядати як своєрідну матеріалізацію суспільного договору між владою і суспільством, у першу чергу — між виконавчою і представницькою владою.

Розробка та впровадження в життя ефективної державної стратегії соціально-економічного розвитку передбачає кооперацію дій всіх суб'єктів політики, у першу чергу — органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Досить часто виникає певна плутанина та неоднозначне використання термінів "стратегічне управління" та "стратегічне планування". Найпростіше загальну різницю між цими поняттями можна проілюструвати на основі аналізу етапів самого політичного процесу. Метою стратегічного планування є розробка стратегічного плану, а стратегічне управління включає в себе етап реалізації затвердженого плану. Стратегічне державне управління³ можна розглядати як цілеспрямовану діяльність органів державної влади з довгострокового соціально-економічного, політичного, оборонного та іншого прогнозування, планування, програмування, регулювання та контролю. Поняття "стратегічне державне управління", згідно функціонального підходу, доцільно розглядати як процес формування та реалізації державних довгострокових політичних рішень, документованих у вигляді відповідних політико-правових актів, як сукупність дій державної влади з встановлення цілей розвитку, визначення прогнозних показників та їх параметрів, що одночасно є індикаторами результативності цих дій і довгостроковими орієнтирами розвитку.

³ Термін "управління" розглядається у цьому випадку як комплекс форм і заходів політичного керівництва країною: засоби, методи і способи трансформації суспільних інтересів в узгоджені дії і норми, які забезпечують готовність різних груп інтересів підкорятися таким діям.

прогнозних і програмних документів, орієнтованих на довгостроковий (понад 5 років); середньостроковий (до 5 років) та короткострокові (річні) інтервали часу (таблиця 1).

Таблица 1

[illegible]

В Україні створено основи державного стратегічного управління, його законодавчого забезпечення, хоча система продовжує вдосконалюватися — останнім часом в цю систему також додано угоду між урядом та місцевою владою.

Головною проблемою національного стратегічного державного управління є те, що його легалізації шляхом створення відповідних правових інститутів випередила забезпечення виконання всіх законодавчо встановлених вимог (невід'ємною часткою цієї проблеми є своєрідна "імітація" виконання законодавчих вимог — виконання за формою, а не за змістом).

Яскравим прикладом є фактична відсутність переважної більшості затверджених у встановленому порядку стратегічних політико-правових актів, перелічених у вище наведених таблиці. Так, наприклад, таке сталося з щорічними Програмами економічного і соціального розвитку України, жодна з яких не затверджена законами у цьому столітті (зокрема проект зазначеної програми на 2008 рік було подано урядом 15.09.2007 р., у подальшому відкликано, оновленого варіанту проекту програми урядом на цей час не внесено).

Аналогічна недооцінка необхідності стратегічного планування розвитку стосується визначення пріоритетів інноваційної діяльності та розвитку науки і техніки (затверджувалися Постановою Верховної Ради України від 16.10.1992 р. та Законом України у 2001 р.). Статтею 2 Закону України "Про пріоритетні

напрями розвитку науки і техніки" визначено, що пріоритетні напрями розвитку науки і техніки формуються на п'ять років на підставі прогнозу розвитку науки і техніки і є складовою прогнозу економічного і соціального розвитку України на середньостроковий період⁴. А статтею 4 встановлено, що зазначені пріоритети та їх обґрунтування подаються урядом парламентам кожні п'ять років до першого березня останнього року дії попередніх пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки [12].

Вектор соціально-економічних реформ, що проводяться в країні, переважній більшості населення як і раніше невідомий. У політичній еліті немає згоди щодо всіх ключових реформ: адміністративної, податкової, бюджетної, соціальної тощо. Але справа не тільки в заявлених намірах. Досвід показує: основні стратегічні завдання, як правило, не виконуються: так, до цього часу жодному уряду не вдалося відзвітувати про виконання своєї програми.

Для України особливі труднощі викликають рішення доктринального рівня — інтелектуальні продукти вищого рівня складності. Історичний досвід свідчить, що інтелектуальний потенціал реалізується в персональних (авторських) рішеннях. Найбільш значущі стратегічні політичні рішення зазвичай пов'язуються з іменами політичних лідерів: "план Маршала", "реформа Косигіна" тощо. Успіхи в проведенні соціально-економічних реформ XX

⁴ Зазначені документи не обговорювалися та не подавалися на затвердження до парламенту чи уряду.

століття пов'язують з іменами Ф.Рузвельта, Л.Ерхарда, М.Тетчер — список можна продовжувати, він значний. Об'єктивних (типових) методик підготовки таких політичних рішень немає і бути не може. Тому доктрини в розвинених країнах, а особливо в США є інтелектуальними продуктами вищого рівня складності, вони персоналіфікуються з конкретним політиком, який не тільки формулює доктрину, але й забезпечує безпосередню реалізацію.

Сьогодні важливою інтелектуальною цінністю стало "ноу-хау" ("знаю як"), у нас з радянських часів пріоритет мають стратегічні рішення "ноу-уот" ("знаю що"). Це припускає забезпечення практичної (і теоретичної) стратегії управління на основі застосування (й запозичення) відпрацьованих, а через те, застарілих технологій, рішень і розробок. З такою проблемою зіткнувся СРСР після війни, коли над майже повністю вивезеним патентним фондом Німеччини працювали кращі інженери і науковці, але реалізувати вдалося не більше 15% ідей і рішень, зафіксованих в патентах. Хоча визнано, що науково-технічні можливості СРСР і Німеччини тих років були приблизно рівні. Вже тоді стало ясно, що об'єктивні дані про ідеї і рішення можуть працювати тільки у супроводі їх носіїв — розробників чи експертів, здатних по фрагментах зафіксованих даних більш-менш відновити цілісну картину. Тому досягнення навіть зазначених показників використання патентів Німеччини було часткове можливо за рахунок участі німецьких фахівців.

Формування сучасного світового конкурентного простору загострило проблему інтелектуалізації стратегічних рішень. Стало зрозумілим, що можна володіти широкими даними і не мати інформації для забезпечення ефективного управління (визнається, що в сучасних публікаціях, патентах, друкованих матеріалах висвітлюються близько 3-5% наукових, технологічних і політичних розробок). Це сприяло формуванню стійкого попиту на інтелектуальні продукти — ідеї, концепції і доктрини, які існують або як "ноу-хау" у вигляді авторських інтелектуальних матеріалів, або у вигляді відокремлених від автора даних, що об'єктивувалися (формалізованих).

На жаль, навіть затверджені стратегічні документи України не складаються в єдину систему: домінують спеціалізовані і локальні проекти, що конкурують між собою за ресурси; зібрані у слабо структуровані набори цілей і заходів (через відсутність чітких доктринальних орієнтирів) не дають очікуваних результатів і не піддаються визначенню авторства — складно вичленити персональний вплив політичного лідера їх автора. Зазначені документи скоріше є своєрідними "програмами цілей", не підкріплених засобами їх досягнення. Положення погіршує те, що поставлені цілі мають несистемний і "розмитий" характер. Фактично, реалізується варіант моделювання стратегії "від досягнутого", побудований на вірі в безперервність (лінійність) одного разу заданих цілей і процесів діяльності. Не використовується альтернативний, широко поширений в розвинених країнах варіант моделювання "від

бажаного", що визначає положення суб'єкта в конкурентному світі, будується з урахуванням розуміння нелінійного характеру сучасного розвитку.

Сучасна система стратегічного державного управління в Україні не є остаточно сформованою. Вона постійно змінюється, адаптуючись до вимог сучасності. На жаль, повноцінно діють лише окремі елементи цієї системи, матеріалізовані у вигляді сукупності стратегічних державних політико-правових актів України, які враховують закономірності соціально-економічного розвитку (позитивний підхід) та формують у обмежених випадках лише короткострокові орієнтири її розвитку (нормативний підхід)⁵. Більш-менш виконуються вимоги щодо підготовки та схвалення Програм діяльності Уряду та Послань Президента України. Проекти інших стратегічних актів розробляються епізодично, як правило, їх затвердження не відбувається: стратегічна складова національної політики майже вся — цілковита "біла пляма". Зазначене є неприпустимим для сучасного глобалізованого світу. Зазначені стратегічні рішення є "актами-скіпками" (linchpin laws), що дозволяють суспільству та бізнесу покращувати передбачуваність майбутнього соціально-економічного

розвитку країни, розбудовувати нормативне забезпечення подальших реформ. Відсутність національних орієнтирів та пріоритетів не дає бізнесу та суспільству потрібних індикаторів щодо соціального та економічного розвитку, примушує їх діяти за принципами "тетріс-менеджменту", виконуючи лише короткострокові корпоративні (чи суспільні) стратегії підвищення конкурентоспроможності, орієнтуючись виключно на іноземні аналізи та прогнози національного розвитку. Якщо в індустріальному суспільстві головним завданням держави була концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках, то в постіндустріальному суспільстві цим завданням стає забезпечення максимальної адаптивності суб'єктів бізнесу та громадянського суспільства, створення політичного і правового середовища, що орієнтовано на виявлення і максимально повне задоволення суспільних інтересів і потреб. ♦

⁵ Аналіз категоріального змісту стратегічних державних політико-правових актів України, їх генезису та практики застосування досліджено автором в [2].

Список використаних джерел:

1. Бьюкенен Дж. Конституция экономической политики // Вопросы экономики. — 1994. — № 6. — С. 108.
2. Жилиєв І. Б. Платіжна криза в Україні: стан, тенденції і шляхи подолання. Частина 5. Особливості державної політики подолання платіжної кризи. — К.: ВЦ ВГО "Громадський контроль", 2006. — 104 с.
3. Жилиєв І. Б. Кризові явища в трансформаційних соціально-економічних системах. — К., 2007. — 374 с.
4. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" // Відомості Верховної Ради України, 2000, № 25, ст. 195.
5. Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" // Відомості Верховної Ради, 2004, № 29, ст. 367.
6. Клейнер Г., Петросян Д. Взаимодействие государства и общества при формировании экономической политики // Общество и экономика, № 4, 2006. — С. 48—69.
7. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 12.09.2003 р. № 252 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення програм реформування та розвитку (ринкової трансформації) базових галузей економіки".
8. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60 "Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України".
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2001 р. № 184 "Про Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності" // Офіційний вісник України від 16.03.2001 — 2001 р., № 9, стор. 232, ст. 362.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 621 "Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету" // Офіційний вісник України від 23.05.2003 — 2003 р., № 18, стор. 64, ст. 834.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.10.2006 р. N 504-р "Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України" // Офіційний вісник України від 18.10.2006 — 2006 р., № 40, стор. 119, ст. 2692.
12. Закон України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" // Відомості Верховної Ради, 2001, N 48, ст. 253.

ВЕНЧУРНЕ ІНВЕСТУВАННЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Володимир Нежиборець,
учений секретар НДІ
інтелектуальної власності АПрН України,
кандидат економічних наук

У середовищі професійних інвесторів сьогодні наголошується зростання інтересу до венчурних інвестицій. Наукове співтовариство бачить у венчурних інвестиціях мало не порятунк від стагнації, що продовжується вже майже 20 років і можливість отримання довгожданого фінансування. Малий високотехнологічний бізнес активно звертається до венчурних фондів, сподіваючись отримати серйозного помічника, здатного дати поштовх інноваційному підприємництву.

На думку російських вчених [1] у світовій практиці основними чинниками, які сприяють розвитку венчурної індустрії, є:

- наявність науково — освітньої бази;
- зрілість фінансового ринку, наявність фондового ринку;
- політична і макроекономічна стабільність;
- стабільний попит з боку державного і приватного секторів на наукові дослідження і розробки;
- наявність вільних і "довгих" грошей в економіці.

У США венчурний капітал процвітає вже майже 70 років як спосіб збільшення вартості акцій нових компаній, що розвиваються.

У 2006 році в США венчурними капіталістами було проінвестовано \$25.5 млрд в 3416 угод, тим самим реалізувавши 10-ти відсоткове підвищення кількості угод та 12-ти відсоткове збільшення в грошових об'ємах у порівнянні з попереднім роком. Такі дані відображені в звіті *"Money Tree Report"* компанії *PricewaterhouseCoopers та Національної Асоціації Венчурних Капіталістів* (США). У 2006 р. в порівнянні з 1996 р. кількість венчурних компаній збільшилась на 38,1%, угод — 32,6%, обсяг інвестицій — 22,6% (табл. 1).

Венчурна індустрія інвестувала в основному в традиційні технології та в сектор природознавчих наук (біологія, медицина, антропологія та ін.) та почала неквапливе вторгнення в енергетичний сектор.

В Європі обсяг венчурних інвестицій в європейські компанії в 2006 році склав 4,12 млрд. Відповідно до звіту *European Venture Capital Report*, що опублікований компаніями *Ernst & Young і Dow Jones VentureOne*, це найвищі річні інвестиції з 2001 року (збільшення склало 3,8 рази). У 2006 році відбулося зростання венчурних інвестицій на 5% в порівнянні з 2005 роком. (табл. 2).

Табл. 1

**Розвиток венчурного інвестування у США
за 1996-2006 роки [2]**

Рік	Кількість компаній	Кількість угод	Інвестиції (Млн.дол)
1996	2078	2578	11278.6
2000	6342	7918	104986.8
2005	2646	3099	22765.8
2006	2869	3416	25504.8

Табл. 2

**Порівняльна таблиця кількості угод та об'ємів інвестицій в Європі
в розрізі країн за 2005-2006 роки [2]**

Країни	2005 р		2006 р	
	Кількість угод	Сума інвестицій, EUR M	Кількість угод	Сума інвестицій, EUR M
Данія	61	€ 242,65	48	€ 228,68
Франція	227	€ 851,09	171	€ 778,48
Німеччина	188	€ 565,84	105	€ 490,91
Ірландія	34	€ 127,26	22	€ 78,96
Норвегія	32	€ 98,21	19	€ 85,59
Швеція	111	€ 801,91	79	€ 249,39
Швейцарія	35	€ 377,74	21	€ 149,04
Великобританія	369	€ 1 210,18	266	€ 1 372,83
ІНШІ	182	€ 459,13	148	€ 581,89
Загальна сума	1189	€ 3 928,52	867	€ 4 121,60

Британський ринок венчурного капіталу, який вважається другим найбільш розвиненим ринком за межами США, продовжує переживати бум венчурного капіталу. Відповідно до останніх даних, рівень діяльності британського венчурного інвестування близький до найвищих значень з 2001 року: \$2.8 млрд. інвестованих у 2005 році порівняно з \$2 млрд. в 2004 році (дані наведені BVCA).

Канада, так само як і Британія, бажає збільшити кількість американських та інших зарубіжних венчурних інвесторів, які нещодавно прийшли на ринок. В 2005 році \$1.5 млрд. були інвестовані в близько 590 компаній, що дорівнює рівню інвестицій в 2004 році (дані наведені CVCA).

Китайський ринок вважається ринком перешкод та можливостей. Він вже є домівкою для деяких американських венчурних багатообіцяючих стратегічних альянсів. Інвестиційний рівень в Китаї підтримувався на рівні приблизно \$7 млрд. в 2004 році та продовжує рости.

Кількість новостворених інвестиційних компаній в **Індії** постійно збільшується. Між тим, висока ліквідність фондового ринку забезпечує гарний вихід з проекту. Як результат, приватні кошти починають прямувати до Індії. Фірми з венчурним капіталом інвестували близько \$2.3 млрд. в індійські компанії в 2005 році (близько 147 угод). Приблизно \$2.5 млрд. вкладені в Індію в першому кварталі 2006 року, майже така ж сама сума була вкладена за весь 2005 рік.

Ізраїль продовжує привертати інтерес венчурного інвестування. Відповідно до Ізраїльської Асоціації Венчурного Інвестування (IVA) \$1.3 млрд. інвестовано в 2005 році порівняно з \$724 млн. в 2004 році.

Якщо казати про стратегію глобального інвестування, то результати досліджень показують, що залежність між міжнародними венчурними інвесторами в подальшому буде зростати, і як результат, буде створюватись велика кількість стратегічних союзів, глобальних вільних мереж, а також прямі інвестиції в іноземні фірми з венчурним капіталом.

Замість того, щоб створювати офіси на міжнародних ринках (більшість опитаних в 2006 році не хочуть цього робити), венчурні компанії планують розширитися за допомогою можливостей інвестиційних мереж, що дозволить підвищити венчурним компаніям впевненість у вже існуючих місцевих "гравців".

Стратегічні об'єднання з іноземними компаніями були популярною формою розвитку в попередньому році і, як очікується, такі об'єднання будуть популярними в 2006 році. Більше ніж 70 відсотків опитуваних визнають, що *стратегічні об'єднання є провідним методом глобалізації* [2].

Інформація про те, на яких територіях компанії з венчурним капіталом планують розширитися досить різна. В той час, коли американські компанії націлені на **Китай та Індію**, приблизно 60 відсотків європейських та азійських компаній зацікавлені територіями, які знаходяться безпосередньо на території їх континентів.

Європейські інвестори дуже зацікавлені в інвестуванні в континентальну Європу. Зараз основна увага зосереджена у Західній Європі, але дослідження показує, що не абиякий інтерес почали проявляти підприємці до центральної та Східної Європи. Можна стверджувати

ти, що європейські інвестори не дуже зацікавлені в ринку азійського узбережжя.

Інвестори з **азійського узбережжя** також бажають змінити свою інвестиційну стратегію. Інформація з цього регіону показує, що місцеві інвестори зацікавлені в інших азійських територіях. В останні 2 роки, 22 відсотки азійських інвесторів дуже зацікавлені в роботі на території США [2].

Направленість інвесторів США залишиться незмінною в наступні 5 років. Вони зацікавлені Індією та Китаєм, які були основними територіями роботи попереднього року. Збільшення інвестування становило приблизно 10 та 7 відсотків відповідно. Ці показники зумовлені досить легким доступом до ринку, досить високим професіоналізмом працівників та низьким рівнем цін.

Коли постало питання щодо інвестування до Південної Америки та Мексики, інвестори охарактеризували цю територію як нецікаву, оскільки це одне з небагатьох місць з *великою політичною нестабільністю*.

Заходи державної підтримки у сфері венчурного інвестування активно і вельми успішно використовуються зараз у США і країнах Західної Європи.

При розробці програм державної підтримки важливо враховувати те, на яку стадію інвестиційного процесу направлена державна політика. Досвід зарубіжних країн показує, що нові малі фірми особливо потребують підтримки на ранніх стадіях свого розвитку, а пропозиція фінансування для цих стадій з боку приватного сектору, як правило, недостатня, особливо за межами США. Проте, очевидно, що без нормально-

го розвитку стартових фірм безглуздо розвивати підтримку пізніших стадій.

Практика також показує, що норма віддачі на ранніх стадіях зростає у міру того, як накопичується досвід і розвиток *індустрії* венчурного капіталу досягає *критичної маси*. Тому саме в даній сфері підтримка держави особливо актуальна.

Основна причина активності держав у сфері венчурного інвестування пов'язана з усвідомленням тих важливих функцій, які венчурний капітал може ефективно виконувати в сучасній ринковій економіці. У сучасних умовах головним джерелом конкурентних переваг окремих учасників ринку стала здатність здійснювати нововведення, а на рівні економіки в цілому — стимули до інвестування в інноваційний розвиток.

Вважається, що для держави має сенс активно сприяти розвитку венчурного бізнесу, оскільки вигоди, які отримує суспільство від програм підтримки венчурного капіталу, не обмежуються тільки прибутками, які отримують венчурні капіталісти. Проекти, направлені на підтримку малих компаній, сприяють також створенню нових робочих місць, нових *технологій*, що мають важливе стратегічне значення для довгострокового зростання національної економіки [4].

Серед джерел венчурного капіталу стабільне місце також займають промислові і торгові корпорації, страхові компанії, різні фонди. Помітну роль у венчурному бізнесі США грають фізичні особи.

Слід також відзначити, що чимала частка коштів до американських венчурних фондів надійшла в другій половині 80-х — початку 90-х років XX ст. від зарубіжних, зокрема,

японських інвесторів (щорічно приблизно від 10% до 15%).

У країнах *Західної Європи* список учасників венчурних фондів дещо ширший. Його доповнюють державні установи, комерційні і клірингові банки, університети й інші джерела.

Найбільш характерна особливість країн Західної Європи в порівнянні зі США — вища питома вага у венчурному бізнесі банківських структур. Наприклад, в **Німеччині** на частку банків у середині 1990-х років припадало більше половини всього ризикового капіталу, що працював у країні. Цим частково пояснюється переважна орієнтація західноєвропейських інвесторів на більш традиційні і менш ризиковані підприємницькі проекти.

Необхідно особливо виділити участь у венчурному бізнесі *крупних промислових компаній*. Багато хто з них зацікавлений у використанні механізмів ризикового фінансування не для отримання додаткового доходу, який у будь-якому випадку неспівставний з доходами від їх основної виробничої діяльності, а перш за все — для

досягнення цілей обраної в сучасних умовах *стратегії* науково-технічного розвитку. Вносячи відносно невеликі кошти для освоєння нових проектів малих інноваційних фірм, крупні компанії дістають доступ до нової технології і одночасно можуть дозволити собі відкласти до певного часу організацію аналогічних досліджень і розробок у власних лабораторіях. Це важлива обставина, враховуючи що витрати на НДДКР багатьох найбільших американських, японських і західноєвропейських компаній уже перевищили 1 млрд. дол. на рік [5].

На думку автора, на теперішній час не існує єдиної стратегічної ініціативи, що генерувала б істотне збільшення активності венчурного капіталу. Підтримка цього виду фінансування вимагає широкого кола акцій, спрямованих як у напрямку попиту, так і в напрямку пропозиції ризикового капіталу. Для стимулювання розвитку венчурного фінансування повинні бути зацікавлені як фінансові інститути, так і приватні інвестори. ♦

Список використаних джерел:

1. М. Шеховцов, И. Балашов. Проблемы и перспективы российского венчурного рынка. РЦБ. Спецвыпуск "Квалифицированный инвестор", март 2007 г. http://www.uaib.com.ua/print/news/mass_media/ici_dev/22921.html)
2. Огляд ринку венчурного інвестування США і Європи. Підсумки 2006-го року. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. http://www.uaib.com.ua/files/articles/201/16_4.pdf
3. Результаты мирового исследования венчурного капитала в 2006 році, яке було проведене за сприянням Deloitte Touche Tohmatsu (DTT) Technology, Media & Telecommunications Group's (TMT). Українська асоціація інвестиційного бізнесу. http://www.uaib.com.ua/files/articles/177/13/Pereklad_oryg.pdf)
4. Можливості використання українськими венчурними фондами досвіду діяльності зарубіжних фондів. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. http://www.uaib.com.ua/files/articles/204/11_4.pdf
5. Джерела венчурного капіталу. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. http://www.uaib.com.ua/files/articles/204/15_4.pdf)

ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Ірина Рудченко,
молодший науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності АПрН України

Формування і розвиток національної інноваційної системи є найважливішим завданням, невід'ємною частиною економічної політики держави. Саме технологічний фактор в рамках національної інноваційної системи є головним для зростання економіки будь-якої країни. Світові тенденції переконливо свідчать, що Україна не має іншого шляху розвитку ніж формування економіки, заснованої на знаннях економіки інноваційного типу. Створення ефективної інноваційної системи, відновлення науково-технічного потенціалу й інтенсивне його використання надасть змогу Україні інтегруватися в світовий економічний простір на принципах конкурентоздатності національної держави та рівноправної участі в зовнішньоекономічному технологічному обміні.

Разом із тим, інноваційна діяльність України поки ще не стала основним чинником економічного розвитку, суттєвим фактором зростання ВВП. Не зважаючи на те, що в країні була прийнята низка нормативних актів та політичних рішень, ситуація реально не змінилась. Україна обтяжена інерцією екстенсивного розвитку економіки. За розрахунками Світового економічного форуму інтеграційний індекс інно-

ваційності економіки за десятибальною шкалою, який розраховується на підставі оцінки освіти, інновацій, інноваційної інфраструктури та інституційної основи країни, в Україні становить 5,7 [1].

Сьогодні назріла необхідність у перегляді існуючих методологічних підходів до розвитку інноваційної діяльності в Україні, адаптації відомих, а при необхідності, розробці нових принципів і механізмів інноваційного розвитку економіки, виходячи з існуючих умов. Орієнтиром при розробці національної інноваційної системи в Україні може стати досвід передових у науково-технічному плані країн, що формувалася протягом останніх десятиліть.

Світова практика свідчить про посилення ролі держави в управлінні інноваційними процесами. Необхідність присутності держави на ринку інновацій не тільки як продавця або покупця наукомісткої продукції диктується специфікою інноваційного процесу. Ефективний інноваційний процес, який представляє собою послідовність актів творчої, виробничої та комерційної діяльності, що в сукупності призводить до появи інновації (нововведення) у виробничій і соціальній сферах, дозволить підняти до сучасних

світових стандартів рівень життя населення і забезпечити безпеку держави в цілому. Ефективність інноваційного процесу, що охоплює весь комплекс відносин виробництва, обміну, споживання від ідеї до її комерційної реалізації, залежить від ефективності механізму трансферу технологій, що забезпечує єдність і послідовність функціонально відокремлених видів діяльності на кожному етапі створення, в тому числі використання нового продукту. Держава реалізує свою інноваційну політику, прагнучи забезпечити спільну роботу цих складових інноваційного процесу, спільну роботу науки і бізнесу. Тому трансфер технологій можна розглядати в якості структурної складової інноваційної системи, а точніше як елемент інноваційної інфраструктури.

Різні аспекти трансферу технологій (як правило, економічні) були предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених. Найбільш значними є роботи таких зарубіжних авторів, як Х.Бремер, П.Квінтас, М.Портер, Д.Уїлд, Р.Фостер, у тому числі дослідження російських вчених — І.Бортніка, С.Глазьева, В.Данілова-Данільяна, І.Дежиної, В.Зінова, В.Іванова, Б.Салтикова. Серед праць вітчизняних авторів найбільш ґрунтовними є дослідження Г.Андроську, Ю.Капіци, Б.Малицького, В.Соловйова. Не зважаючи на наявність певної кількості робіт за даною проблематикою слід констатувати відсутність цілісного, системного, комплексного, методологічного за своєю суттю дослідження розробки та створення механізму трансферу технологій в Україні.

Комерціалізація результатів інтелектуальної творчої праці передба-

чає їхній трансфер як в межах держави, так і за її межами. Дослідження зовнішнього трансферу на підставі ліцензійних угод свідчить, що переважна частина імпортованих технологій надходить до України з 10-річним запізненням. Це, з одного боку, свідчить про наявність проблеми відсутності якісної експертизи і, як наслідок ввіз застарілого обладнання, ресурсоемних, екологічно небезпечних технологій, зловживання при "оптимізації" оподаткування, суттєвий вивіз капіталу через значне завищення розміру роялті, дивідендів. З іншого боку, випуск конкурентоспроможної продукції в Україні найчастіше супроводжується закупівлею нового, як правило, імпортного обладнання, що означає неприйняття українським виробником вітчизняних наукових досягнень, витискання національного товаровиробника з внутрішнього ринку країни [2]. Тому увага законотворця повинна бути спрямована на вирішення проблеми антиконкурентного контролю при імпорті технологій, стимулювання впровадження імпортованих технологій у пріоритетні сфери економіки, а також просування вітчизняних технологій на зарубіжні ринки, при додержанні зваженого підходу до міжнародного співробітництва в сфері трансферу технологій, не обмежуючись лише залученням іноземних інвестицій в Україну [3].

Для підвищення ефективності використання наукового та інтелектуального технологічного потенціалу країни необхідно налагодити функціонування всіх складових механізму трансферу технологій: фінансового забезпечення трансферу технологій (державне фінансоване,

приватне інвестування), ефективного захисту прав інтелектуальної власності, створення організаційних структур доведення розробок до споживача, розробку системи надання кон'юнктурної інформації.

Елементом механізму державного регулювання та управління інноваційною діяльністю є бюджетне фінансування. Виключно ринкові важелі не здатні забезпечити оптимальний розвиток інноваційної сфери. Як свідчить світова практика саме держава повинна забезпечити створення конкурентного середовища, недопущення монополізму, фінансову підтримку наукових і науково-технічних розробок, які пов'язані з підвищеними фінансовими ризиками, що обумовлені відсутністю повної визначеності щодо отримання результату в майбутньому.

Збільшення державних витрат на науково-дослідні роботи є необхідною, але недостатньою умовою економічного розвитку країни. У Сполучених Штатах Америки накопичений багаторічний досвід комерціалізації результатів НДДКР, виконаних в університетах і федеральних наукових центрах за рахунок бюджетного фінансування. Але найчастіше, коли держава забезпечувала науку ресурсами, суспільство не відчувало впливу науки на якість життя. Тому паралельно із системою фінансування НДДКР, здійснюваного приватним сектором промисловості, була сформована діюча система трансферу технологій, створених за рахунок федерального бюджету. Якщо до 1980 року уряд США мав права на усі фінансовані за рахунок коштів федерального бюджету розробки і на всі результати їхньої комерційної реалізації, то з початку 80-их років держава принципово

змінювала свої взаємини з приватним сектором, здійснивши низку заходів щодо заохочення наукових досліджень і розробок у приватному секторі. Правове оформлення процедури трансферу і комерціалізації технологій між державою і приватними структурами здійснюється більш ніж 20 законами й указами Президента США і є основою державної політики, спрямованої на розширення прав федеральних лабораторій на об'єкти інтелектуальної власності, на децентралізацію патентно-ліцензійної діяльності. Уряд США має одну з найбільш успішних програм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності з погляду чіткого визначення прав на інтелектуальні об'єкти, перетворення винаходів у товари і промислові процеси, а також розвитку нових, динамічних малих і середніх інноваційних підприємств [4].

На відміну від американського інноваційного простору, який характеризується розвитком процесу оптимізації процесу передання технологій, створених за державний рахунок, який є організаційною основою інноваційного процесу від науково-дослідної розробки до виробництва нової продукції, з урахуванням інвестиційної діяльності держави, в Україні спостерігається лише становлення системи державного регулювання в сфері трансферу технологій, який розпочався прийняттям Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій". Цей закон спрямований на державне регулювання процесу набуття і передання прав на технології та їх складові, створені із використанням державних коштів. У той же час поза увагою закону залишаються питання про особливості введення в

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

господарський обіг об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням коштів місцевих бюджетів, а також спеціальних та державних фондів цільового призначення. Необхідно розповсюдити дію цього закону на вказані об'єкти права інтелектуальної власності.

У зв'язку з неповороткістю, бюрократичною повільністю, яка притаманна державним органам, створені за рахунок державного фінансування об'єкти права інтелектуальної власності, швидко застарівають ще до залучення в господарський обіг. Необхідно знайти способи впровадження результатів інтелектуальної праці в економічний обіг і не допустити, щоб цей потенційно коштовний ресурс втратив свою придатність. Цьому могло би сприяти формування в країні системи моніторингу за створенням і використанням технологій, розробка яких здійснена із залученням бюджетних коштів, коштів місцевих бюджетів і цільових державних фондів.

При розробці механізму залучення приватного капіталу до фінансування інноваційної діяльності необхідно прийняти до відома низку факторів, які об'єктивно впливають на можливість його використання: недостатність приватного капіталу при потребі в значних фінансових ресурсах, значні фінансові ризики, низький ступінь конкурентоспроможності науково-технічної розробки, відсутність гарантованої ефективної інноваційної експертизи проєктів, неефективність механізмів охорони прав інтелектуальної власності, значний проміжок часу від вкладення грошей до отримання фінансового результату.

Однак встановлення альтернативного механізму фінансування із за-

лученням приватного капіталу, у будь-якому випадку, не повинно підміняти собою бюджетне фінансування інноваційної сфери. Відомо, що на сьогодні вимоги Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність", яким передбачено бюджетні асигнування на науку в розмірі 1,7 відсотка ВВП, не виконуються. Фактичне фінансування науково-технічної діяльності з державного бюджету України протягом останніх п'яти років не перевищує 0,4 відсотка ВВП. При нормативно закріпленій питомій вазі програмно-цільового фінансування наукових досліджень в 30 відсотків загальних витрат на науку, що передбачено Законом України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", реальні витрати не перевищують 10 відсотків [5].

Спроба зробити такий механізм виділення коштів, залучення додаткових інвестицій в наукову сферу, який би сприяв встановленню зв'язків між науково-дослідними інститутами, вузами й підприємствами, і стимулював фінансування наукових досліджень і прикладних розробок приватними структурами, була здійснена в проєкті Закону України "Про венчурну діяльність в інноваційній сфері". Венчурне фінансування є важливим фінансовим засобом в сфері трансферу технологій. Ключовим механізмом для створення вітчизняної венчурної індустрії, залученні приватного капіталу в інноваційну сферу могло би стати створення венчурних фондів з прямою дольовою участю держави.

Поняття венчурний (фонд) увійшло в українське законодавство разом із поняттям інституту спільного інвестування, визначеного в Законі

України "Про інститут спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" і відрізняється від загальноприйнятого, тобто фактично є специфічним інститутом спільного інвестування (ІСІ). Інвестиційний інтерес вітчизняного венчурного бізнесу, як правило, знаходиться поза інноваційною сферою. Спостерігається спрямування коштів венчурних фондів у будівництво і нерухомість. Проект Закону України "Про венчурну діяльність в інноваційній сфері" передбачає появу нового фінансового інституту — венчурний інноваційний фонд, а дія закону не поширюється на відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і діяльністю венчурних фондів ІСІ. Суттєвим недоліком проекту закону є запровадження фактично двох моделей венчурного фінансування при відсутності чіткого визначення їхнього співвідношення в плані державного регулювання.

Державні кошти, які інвестуються в інноваційно орієнтовані венчурні фонди, допоможуть знизити ризики приватних інвесторів, що послужить своєрідним каталізатором для залучення приватних коштів до венчурної індустрії країни. Прикладом, вдалої венчурної політики, коли держава бере на себе реальні фінансові ризики, може служити Ізраїль. Так, при створенні регіональних венчурних фондів в Ізраїлі вклад держави складав 40 відсотків капіталу фондів [6]. Щоб запозичити ізраїльський досвід у сфері венчурного фінансування необхідно розробити чіткі процедури закріплення і передання прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за рахунок коштів фондів.

Державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій повинно бути найтіснішим чином пов'язане з розподілом прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за державні кошти. При цьому необхідно уникати наділення надмірними повноваженнями державних органів, які здійснюють функції контролю та координації дій, пов'язаних із набуттям та передачею прав на технології, у тому числі створених за бюджетні кошти. Досвід тих же Сполучених Штатів Америки свідчить, що держава в особі своїх уповноважених органів не є ефективним власником прав на об'єкти інтелектуальної власності, що були нею профінансовані й створені.

Закон України "Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій" визначає, що головні розпорядники бюджетних коштів можуть, але не зобов'язані передавати підприємствам, установам та організаціям, де створені об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на них. З метою стимулювання комерціалізації результатів інноваційної діяльності було б доцільно наділяти організації, які мають необхідні ресурси й можливості для комерціалізації таких об'єктів, переважним правом набувати у повному обсязі майнових прав інтелектуальної власності на вказані об'єкти, створені за рахунок бюджетного фінансування НДДКР, з покладенням на них обов'язку подати заявку на патентування, надати державі в особі уповноважених органів безвідкличні ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності, їх введення в господарський обіг при чіткому визначенні правил роз-

поділу доходу, отриманого від ліцензійних платежів, від реалізації об'єкта автору тощо. Одночасно доцільно було б передбачити засоби впливу на суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності для ефективного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, покласти на нього обов'язок почати комерціалізацію об'єктів протягом встановленого строку з моменту їх створення, в іншому випадку запровадити механізм вільного використання створених за бюджетні кошти об'єктів всіма бажаними.

Інноваційна діяльність тісно пов'язана із сукупністю правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Тому принципове значення набуває вирішення питання щодо спільного володіння правами на об'єкти права інтелектуальної власності працівником і роботодавцем. В зв'язку з цим актуалізується необхідність прийняття закону про службові об'єкти права інтелектуальної власності.

Державна підтримка проведення наукових досліджень не розповсюджується на стадію впровадження результатів досліджень у господарський обіг. Далі підключаються ринкові механізми, здатні стимулювати інновації. Подальша діяльність держави повинна бути спрямована на зниження інноваційних ризиків, на подолання так званого "інноваційного бар'єру", що визначає потенційну можливість або неможливість комерційного використання досягнень науки, коли інтереси у вчених і підприємців полярно протилежні. Основною метою державного фінансування НДДКР повинно стати переборення розриву між кількістю результатів науково-

технічних розробок та фактичною кількістю їхнього комерційного використання. Держава повинна надати вченим ресурси як стимул для подальших (вже прикладних) досліджень, а результати, отримані завдяки державному фінансуванню НДДКР, дозволять підприємцям оцінити ступінь ринкової придатності розробки.

Кожна з економічно розвинутих країн має свій досвід подолання "інноваційного бар'єру". Існує низка способів досягнення цієї мети. Для вирішення вказаної проблеми в Україні було би бажано вивчити можливість застосування світового досвіду бюджетного фінансування малого інноваційного бізнесу.

Наприклад, програмою сприяння інноваційним дослідженням малих підприємств (SBIR), що здійснюється Адміністрацією у справах малого бізнесу США, підприємцям у сфері високих технологій надається стартовий капітал для оцінки комерційної перспективності своїх високоризикових ідей [7]. Це та стадія інноваційного процесу, на якій традиційно венчурні інвестори не готові надати свій капітал. Крім того, Програма сприяє комерціалізації НДДКР, фінансованих федеральним бюджетом. Наступним напрямом здійснення Програми є встановлення ефективних комерційних зв'язків між діяльністю малих і середніх підприємств у сфері високих технологій і напрямками наукових досліджень, що фінансовані урядом.

Малі і середні підприємства, що пройшли через програму SBIR є джерелом ділових пропозицій для представників венчурного капіталу. Здійснення в Україні подібної програми з підтримки малого і середнього інноваційно активного бізнесу

могло б сформувати необхідний потік ділових пропозицій для залучення венчурного капіталу в країну, створити гідний і прибутковий ринок для венчурних інвестицій.

Становлення системи венчурного інвестування в науково-технічній сфері, розвиток малого інноваційного бізнесу шляхом формування сприятливих умов, інфраструктури (технологічні інноваційні парки, інкубатори, технопарки, центри трансферу технологій тощо) є тією низкою принципових заходів, яку необхідно впроваджувати у процесі комерціалізації результатів досліджень і розробок.

Інноваційно спрямована державна політика України повинна бути націлена на розвиток малого технологічного бізнесу, на розробку й розвиток різних фінансових механізмів фінансування науково-технічних досліджень на державному рівні, на контролювання фінансування, на побудову системи трансферу результатів НДДКР, що створені за бюджетні кошти [8].

Трансфер технологій в Україні стримується недосконалістю як організаційного механізму, так і законодавством. Для перетворення трансферу технологій на дієвий інструмент реалізації пріоритетів технологічного розвитку держави

необхідно реалізувати низку заходів, що потребує забезпечення широко доступу до патентної інформації, надання послуг на ринку інноваційного продукту, для цього необхідно створити централізований банк даних про новітні науково-технічні дослідження, їх технологічні показники. Вирішенню цієї проблеми буде сприяти також розробка наукової концепції створення системи законодавства, спрямованого на охорону державних та громадських інтересів від негативного впливу імпортування технологій на розвиток пріоритетних галузей економіки країни, у тому числі, вирішення проблеми удосконалення діючих механізмів стандартизації, метрології та сертифікації [9], узгодження передбачених в чинному законодавстві (ЦК України, ГК України та в спеціальному законодавстві) правових форм (договори), які використовуються при трансфері результатів інноваційної та інтелектуальної діяльності. ♦

Список використаних джерел:

1. Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації. / Упор. Г. О. Андрощук, М. М. Шевченко. — К.: Парламентське видавництво, 2007. — 304 с.
2. Капица Ю. М. Международно-правовое регулирование в сфере трансфера технологий и национальные приоритеты: проблемы соотношения / www.iee.org.ua/files/alushta/33-kapica-mejdunarodnoe_pravovoe_reg.pdf.
3. Висновок Головного науково-експертного управління від 09.09.2003 р. до проекту Закону про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій № 4008 від 18.07.2003.
4. Доклад Всемирного Банка. От знаний к благосостоянию: преобразование

- российской науки технологии с целью создания современной экономики, основанной на знаниях. — 2002.
5. Постанова Верховної Ради України про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації" від 27 червня 2007 року № 1244-V//ВВР України. — 2007. — № 46. ст. 525.
 6. Дежина І. Г., Салтыков Б. Г. Механизмы стимулирования коммерциализации исследований и разработок. — М.: ИЭПП, 2004. — С. 152.
 7. www.sba.gov
 8. Рудченко І. І. Деякі аспекти створення інноваційної системи України // Приватне право і підприємництво. — 2005. — Випуск 4.
 9. Правове забезпечення реалізації інноваційної політики: сьогодні та завтра // Приватне право і підприємництво. — 2005. — Випуск 4.

ОГОЛОШЕННЯ

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України оголошує у жовтні 2008 р. прийом до аспірантури:

- з відривом від виробництва за спеціальністю 12.00.03 — Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.
Здійснюється за рахунок коштів державного бюджету України для роботи у Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності АПрН України - 2 особи.
 - без відриву від виробництва за спеціальністю 12.00.03 — Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.
Здійснюється за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб — на умовах контракту — для роботи в інших державних та недержавних установах.
- Вступники до аспірантури подають на ім'я директора інституту наступні документи:
- 1) заяву;
 - 2) особистий листок з обліку кадрів;
 - 3) список опублікованих наукових праць. Особи, які не мають опублікованих наукових праць, подають наукові доповіді (реферати) з обраної теми наукової спеціальності;
 - 4) медичну довідку про стан здоров'я за формою № 286-у;
 - 5) копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра;
 - 6) посвідчення про складання кандидатських іспитів (за наявності складених кандидатських іспитів).
- Документи надаються до 1 жовтня 2008 р. за адресою:
03680, МСП, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, к 1303 Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України.

Телефони для довідок:
8 (044) 2000876, 200-28-75

Мазурок Д. І.

Наукові дослідження із застосуванням Wiki-технологій (авторсько-правовий аспект)

С. 3 — 9

Автор розкриває поняття Wiki-технології, особливості таких проєктів, а також питання їх юридичного оформлення.

Боровик П. А.

Особливості судово-експертного дослідження винаходу (корисної моделі) з багатоланковою формулою.

С. 10 — 15

У статті автор аналізує найважливіші особливості методики судово-експертного дослідження винаходу (корисної моделі) з багатоланковою формулою, підводить законодавчу базу.

Довгань Г. В.

Правова охорона об'єктів промислової власності на західноукраїнських землях у складі Польщі у 20-30х роках ХХ ст.

С. 16 — 24

У статті досліджується правова охорона об'єктів промислової власності на західноукраїнських землях у складі Польщі у 20-30х роках ХХ століття. Аналізується тогочасне законодавство у цій сфері, судова практика. Особлива увага приділена правовій охороні винаходів та товарних знаків.

Андрощук Г. О.

Право інтелектуальної власності на неоригінальні бази даних: аналіз регіонального і національного законодавства

С. 25 — 37

Автор зосереджує увагу на охороні баз даних, які не відповідають умовам надання охорони авторсь-

Мазурок Д. И.

Научные исследования с применением Wiki-технологий (авторско-правовой аспект)

С. 3 — 9

Автор раскрывает понятие Wiki-технологии, особенности таких проєктов, а также вопросы их юридического оформления.

Боровик П. А.

Особенности судово-экспертного исследования изобретения (полезной модели) с многоуровневой формулой.

С. 10 — 15

В статье автор анализирует наиболее важные особенности методики судебно-экспертного исследования изобретения (полезной модели) с многоуровневой формулой, подводит законодательную базу.

Довгань Г. В.

Правовая охрана объектов промышленной собственности на западно-украинских землях в составе Польши в 20-30х годах ХХ ст.

С. 16 — 24

В статье исследуется правовая охрана объектов промышленной собственности на западно-украинских землях в составе Польши в 20-30х годах ХХ ст. Анализируется действующее в то время законодательство, судебная практика. Особое внимание уделено правовой охране изобретений и товарных знаков.

Андрощук Г. А.

Право интеллектуальной собственности на неоригинальные базы данных: анализ регионального и национального законодательства

С. 25 — 37

Автор концентрирует внимание на охране баз данных, которые не отвечают условиям предоставления

ким правом. У статті представлений аналіз законодавства, що надає охорону неоригінальним базам даних.

Швець О. О.

Закон один для всіх

С. 38 — 42

В статті розглядається питання щодо необхідності оприлюднення виданих Національною радою з питань телебачення і радіомовлення рішень та їх реєстрація в Міністерстві юстиції України.

Прахов Б. Г.

Проблеми підвищення ефективності правового забезпечення реалізації науково-технічних досягнень за кордоном

С. 43 — 47

У даній статті автор розкриває широке коло традиційних та абсолютно нових господарських та юридичних проблем, що постає сьогодні перед вітчизняними органами державного управління та суб'єктами господарювання, детально аналізує деякі з них та шукає можливі шляхи їх вирішення.

Жиляєв І. Б.

Законодавче забезпечення стратегічного державного управління в Україні

С. 48 — 55

В статті розглядаються сучасні проблеми законодавчого забезпечення системи стратегічного державного управління в Україні. З метою аналізу стану та потенціалу цієї системи описується ієрархічна сукупність стратегічних довго-, середньо- та короткострокових прогнозних і програмних документів.

охорони авторским правом. В статье представлен анализ законодательства, которое предоставляет охрану неоригинальным базам данных.

Швец А. А.

Закон один для всех

С. 38 — 42

В статье рассматривается вопрос о необходимости оглашения изданных Национальным советом по вопросам телевидения и радиовещания решений и их регистрации в Министерстве юстиции Украины.

Прахов Б. Г.

Проблемы повышения эффективности правового обеспечения реализации научно-технических достижения за границей

С. 43 — 47

В данной статье автор раскрывает широкий спектр традиционных и абсолютно новых хозяйственных и юридических проблем, которые на сегодняшний день стоят перед органами государственного управления и субъектами хозяйствования, в деталях анализирует некоторые из них, а также ищет возможные пути их решения.

Жиляев И. Б.

Законодательное обеспечение стратегического государственного управления в Украине

С. 48 — 55

В статье рассматриваются современные проблемы законодательного обеспечения системы стратегического государственного управления в Украине. С целью анализа состояния и потенциала этой системы описывается иерархичная совокупность стратегических долго-, средне- и краткосрочных прогнозных и программных документов.

Нежиборець В. І.

Венчурне інвестування: стан, проблеми. Закордонний досвід
С. 56 — 60

У статті зроблено аналітичний огляд стану та проблем венчурного інвестування у високорозвинених країнах. Наведено основні чинники, що впливають на розвиток нової індустрії.

Рудченко І. І.

Трансфер технологій як елемент інноваційної інфраструктури
С. 61 — 68

Стаття розкриває специфіку розвитку інноваційної системи, роль держави в управлінні інноваційними процесами. Основна увага зосереджена на різноманітних аспектах трансферу технологій, зокрема, розглядається ситуація в Україні.

Нежиборець В. И.

Венчурное инвестирование: состояние, проблемы. Заграничный опыт
С. 56 — 60

В статье проведен аналитический обзор состояния и проблем венчурного инвестирования в высокоразвитых странах. Приведены основные факторы, которые влияют на развитие новой индустрии.

Рудченко И. И.

Трансфер технологий как элемент инновационной инфраструктуры
С. 61 — 68

Статья раскрывает специфику развития инновационной системы, роль государства в управлении инновационными процессами. Основное внимание сосредоточено на разнообразных аспектах трансфера технологий, в частности, рассматривается ситуация в Украине.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ЯК УТВОРЮЄТЬСЯ ПОПКОРН

1885-го року американець Чарльз Кріторз презентував першу мобільну машину для виробництва попкорну. Але процес виготовлення попкорну був уперше відкритий індіанцями Америки декілька тисячоліть тому.

Вони знайшли різновид маїсу, здібного до здуття при нагріванні. Це пояснюється тим, що зерна кукурудзи, як і решти злакових, містять невелику кількість води та олії. Але, на відміну від інших злакових, зовнішня оболонка зерна кукурудзи майже не пропускає вологу. Якщо нагріти таке зерно до температури кипіння, вода всередині зерна перетвориться на перегріту пару високого тиску. За таких умов крохмаль всередині зерна перетворюється на гель, зовнішня оболонка зерна не витримує тиску (до 9 атмосфер), і зерно тріскає.

Але якщо розігріти зерно занадто швидко, то пара, яка утворилася у верхніх шарах зерна, досягне високого тиску та розірве оболонку зерна ще до того, як крохмаль перетвориться на гель, і серцевина зерна залишиться твердою.

За матеріалами: <http://www.divus.com.ua>

Наукова рада журналу:

Врублевський В.К., Демченко С.Ф., Довгерт А.С., Кузнецова Н.С., Майданик Р.А., Малишева Н.Р., Пасенюк О.М., Патон Б.Є., Побірченко І.Г., Притика Д.М., Редько В.В., Сташис В.В., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С.

Редакційна колегія журналу:

Орлюк О.П. (голова редакційної колегії), Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б., Грошевий Ю.М., Дорошенко О.Ф. (заступник голови редакційної колегії), Дроб'язко В.С., Закалюк А.П., Захарченко Т.Г., Індукаєв В.К., Копиленко О.Л., Крупко П.М., Крупчан О.Д., Міроненко Н.М., Москаленко В.С., Нежиборець В.І., Панов М.І., Петришин О.В., Підпалов Л.В., Пічкур О.В., Святоцький О.Д., Семчик В.І., Сегай М.Я., Сидоров І.Ф., Солощук М.М., Теплюк М.О., Тихий В.П., Худолій Б.М.

Прахов Б.Г. — головний редактор

Петренко С.А. — заступник головного редактора

Засновник —

**Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Академії правових наук України**

Свідоцтво про державну реєстрацію:

Серія КВ № 10573 від 07.11.2005 року.

До уваги авторів та читачів

Редакція приймає рукописи статей як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і надруковані на папері.

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт, та мати рецензію.

Авторів просимо разом із матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси і контактних телефонів.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, що містяться у рукописах, відповідальність несе автор.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу “Теорія і практика інтелектуальної власності”, можливе лише за згодою редакції.

Адреса редакції: 03680, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, корп. 4

Тел.: 228-21-36, 228-22-16

Тел/факс: 200-08-76

www.ndiiv.org.ua

e-mail: letter@i.kiev.ua

Комп'ютерна верстка — А. Гандзюра

Коректор — Л. Цикаленко

Рекомендовано до друку

Ученою радою НДІ інтелектуальної власності АПрН України, протокол № 4 від 24.06.2008 р.

Здано до набору 10.07.08. Підписано до друку 10.08.08 Формат 70x108/16.

Папір офсетний. Офсетний друк. Наклад 300 примірників. Зам. 57

Надруковано з оригінал-макета в ТОВ “Лазурит-Поліграф”, тел/факс (044) 417-21-70

04080 м. Київ, вул. Костянтинівська, 73